

Biztonságpolitika

Háború és béke az Ígéret Földjén:
a palesztin-izraeli konfliktus

Háború és béke az Ígéret Földjén: a palesztin–izraeli konfliktus

Selján Péter

Konzulens: Dr. Kaiser Ferenc egyetemi adjunktus
Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Kossuth Lajos Hadtudományi Kar
2009 Budapest

Tartalom

Bevezetés	4
1. A palesztin-izraeli konfliktus a közel-keleti régióban.....	6
2. Történelmi háttér	9
2.1. Izrael Állam kikiáltása	10
2.2. Az arab-izraeli háborúk.....	11
2.2.1. A szuezi válság	12
2.2.2. A „hatnapos háború”.....	13
2.2.3. A negyedik arab-izraeli háború.....	14
2.2.4. Libanon megszállása.....	15
2.2.5. A „34 napos” háború.....	15
2.3. Izrael 2008-as gázai offenzívája	16
3. Izrael és az Egyesült Államok viszonya.....	18
3.1. A nagyhatalmak és Izrael.....	18
3.2. Izrael, mint az USA stratégiai partnere	19
4. Az oslói békefolyamat	22
5. A szembenálló felek	25
5.1. A palesztinok	25
5.2. Az izraeli zsidóság	26
5.2.1. A zsidó identitás és Izrael biztonságfelfogása.....	27
6. Ütközőpontok	31
7. A rendezés körüli kérdőjelek	36
7.1. A békefolyamat és a palesztin államiság feltételei.....	39
7.2. Netanjahu, Obama, Abbász.....	41
7.3. Egy Izrael nélküli világ	44
Következtetések	48
Mellékletek	50
Felhasznált irodalom.....	54

Bevezetés

„Ha Isten halott, bizonytal az arab-izraeli
konfliktus megoldásába halt bele.”
Ismeretlen amerikai újságíró

Az alapgondolat, melyből ez a dolgozat született, az elhatározás pillanatában még elég egyszerűnek látszott. Idővel azonban azzal szembesültem, hogy kutatómunkám folyamatosan új irányokat vesz, minek okán azon kezdtem törni a fejem, hogyan tudnám az arab/palesztin-izraeli szembenállás történeti előzményeit, illetve a rendezés körüli oly sok kérdést sűrített formában, ám mégis átfogóan összefoglalni. Rá kellett jönnöm, hogy ez korántsem lesz egyszerű feladat. Véleményem szerint a palesztin-izraeli konfliktus joggal nevezhető a „konfliktusok útvesztőjének”. A legnagyobb kérdések – vajon miért vált a Szentföld¹ a történelem során gócponttá, illetve, hogy lehet-e tartósan béke az Ígéret Földjén² – megválaszolása egészen biztosan összetettebb feladat, mint ahogy azt egy külső szemlélő elsőre gondolná.

A zsidók, a keresztények és a muzulmánok számára egyaránt szent föld, a Közel-Kelet évszázadokon keresztül viszályok gyújtópontja volt. Ám azon belül is az Ígéret Földje, az izraeli-palesztin konfliktus – az arab-izraeli összeütközések – központja a huszadik században olyan gócponttá vált, amely számos háborút robbantott ki, és számos terrorcselekmény helyszínéül szolgált. A palesztin-izraeli szembenállás napjaink egyik leghosszabb ideje tartó, rendszeresen fegyveres összecsapásokkal járó, igen mély gyökerezettségű közel-keleti konfliktusa, amely nagymértékben megosztja a nagyhatalmakat és a világ közvéleményét. Ezért megoldása ma sem mondható közelebbinek, mint akár évtizedekkel ezelőtt.

¹ A Szentföld a judaizmus, a kereszténység és az iszlám szent földje, szélesebb értelemben azoknak a területeknek a nagy részét öleli fel, ahol az Ótestamentumban és az Újszövetségben megörökített események végbementek. A Szentföld szíve a közkeletűen Palesztinának hívott térség, amely nyugatról kelet felé haladva a Földközi-tenger partvidékétől a Galileai-tó, a Jordán folyó és a Holt-tenger által elfoglalt földrajzi árokvonalig terjed. Észak-déli irányban a Jordán forrásvidékétől, azaz a Herman hegységtől a Holt-tengerig, illetve a Negev-sivatag északi részéig terjed. Ebben az értelemben a Szentföld ma magában foglalja Izrael egészét, a Palesztin Hatóság területét, Nyugat-Jordániát, Dél-Szíriát és Libanont, valamint a Sínai-félszigetet. - Dorothy W. Drummond: *Kié a Szentföld?* General Press Kiadó, Budapest, 2004. 21. és 313. o.

² Az Ígéret Földje Kánaán Földje, melyet az Úr Ábrahámnak és leszármazottainak ígért a Genézis (Teremtés könyve) tanúsága szerint. Lényegében megfelel a Palesztinaként ismert térségnek. Uo. 283. o.

Ha leegyszerűsítjük a kérdést a szembenállás lényege, hogy az izraeli zsidóság és a palesztin arabság ugyanarra a történelmi földterületre tart igényt a politikai cionizmus és a palesztin nacionalizmus ideológiája alapján. Meglehető, a szóban forgó terület nagysága csupán 24 ezer négyzetméter, azaz kisebb, mint a Dunántúl³, csakhogy ezen a földdarabon közel 10 millió, egymással farkasszemet néző lakos osztozkodik. A laikusok általában felteszik a kérdést, hogy ugyan miért vitatkoznak a felek egy ekkora területen? A válasz korántsem egyszerű.

A konfliktus Izrael Állam 1948. május 14-én történt kikiáltásával és az azt követő első arab-izraeli háborúval vette kezdetét, bár gyökerei a 19. század második feléig nyúlnak vissza. Az elmúlt évtizedekben további háborúk és erőszakos cselekmények kísérték – és kísérik mindmáig – történetét. A békefolyamat olykor haladni látszik, béketervek is születnek, a megállapodás azonban rendre elmarad.

Pályamunkám nem kíván a közel-kelet egyik legösszetettebb konfliktusának „megoldására” vállalkozni. Nem is az a célja, hogy minősítse bármelyik felet, vagy hogy állást foglaljon a legáttekinthetlenebb kérdésekben. Ehelyett inkább a világ egyik legneuralgikusabb válsággócának jelenlegi helyzetét kívánja bemutatni sajátos megközelítésben. Így jelen dolgozat a jövőben leginkább azon érdeklődők számára bizonyulhat hasznosnak, akik nem rendelkeznek alapos előismeretekkel a témáról, ezért szeretnének többet megtudni róla.

Dolgozatom első részében mindenké előtt elhelyezem a palesztin-izraeli konfliktust a közel-keleti régióban, majd ezután röviden összefoglalom a történelmi háttérrel adó arab/palesztin-izraeli háborúkat és azok legfontosabb következményeit. A harmadik fejezetben a legfontosabb közvetítői és támogató szerepet betöltő Egyesült Államok és Izrael kapcsolatát ismertetem. A negyedik fejezetet az oslói békefolyamat lényegre törő bemutatására szántam, mivel sokan osztják azt az álláspontot, hogy a felek az 1990-es években jutottak a legközelebb a megállapodáshoz, így az oslói tárgyalások mérföldköveknek tekinthetők a konfliktus történetében. Az ötödik és a hatodik fejezetben a szembenálló felekről, a palesztinokról és az izraeli zsidóságról, illetve a válság kulcskérdéseit képező ütközőpontokról írok. A hetedik fejezetben felvázolom a rendezés körüli kérdéseket, majd következtetéseimmel zárom pályamunkám.

³ Palesztina területét nyugaton a Földközi-tenger délkeleti partja, keleten a Jordán-folyó és a Holt-tenger völgye, délen a Negev sivatag és északon a Liteni folyó határolja, hosszúsága 280 km, szélessége 128 km.

1. A palesztin-izraeli konfliktus a közel-keleti régióban

Tekintettel a palesztin-izraeli konfliktus komplexitására és a közel keleti régióban betöltött szerepére, véleményem szerint elengedhetetlen egy pár bekezdésben ismertetni magát a válsággócnak helyet adó térséget. A Közel-Kelet geostratégiai szempontból a világ egyik kiemelkedő jelentőségű régiója, földrajzi elhelyezkedése, civilizációs összetettsége, az energiaellátásban betöltött szerepe miatt egyaránt. Nem véletlen, hogy a történelem folyamán állandó konfliktusok színtere volt, szinte mindig folyt a vetélkedés az ellenőrzéséért. Napjaink válságtérségei közül is ez a régió kapja a legtöbb figyelmet. „A Közel Kelet egy nyugtalan világ legzivatárosabb térsége. Lakói nincsenek megbékélve sem egymással, sem önmagukkal. Úgy érzik, a kívülállók értetlenül néznek rájuk.”⁴ A következőkben Rostoványi Zsolt meghatározásai alapján vázolom a Közel-Kelet térségének geostratégiai jelentőségét.⁵

Földrajzi fekvés • A Közel-Kelet három kontinens, Európa, Ázsia és Afrika találkozásánál fekszik. Ez a térség a történelem folyamán mindvégig fontos stratégiai szárazföldi és vízi útvonalak metszéspontja volt (Szezei-csatorna, Hormuzi-szoros, Vörös-tenger).

Civilizációs-kulturális örökség • A Mediterráneum az emberi civilizáció bölcsője, egyúttal a világ nagy civilizációinak gyűjtőmedencéje. Ebben a térségben jött létre a három nagy monoteista világvallás, a judaizmus, a kereszténység és az iszlám, ma is itt található ezeknek a vallásoknak a legszentebb helyei.

Energiaellátás • A Közel-Kelet, azon belül is a Perzsa- (Arab-) öböl térségében található a világ legnagyobb ismert kőolaj- és földgázkészletei, amelyek meghatározó módon járulnak hozzá a világ energiaszükségleteinek a biztosításához.

⁴ Goldschmidt, Arthur Jr.: *A Közel-Kelet rövid története*, Maecenas Könyvek, Budapest, 2007. 420. o.

⁵ Rostoványi Zsolt: *A Közel-Kelet és az iszlám térség*. In: *Biztonságpolitikai kézikönyv*, szerk: Deák Péter. (A továbbiakban *Biztonságpolitikai kézikönyv*). Osiris, Budapest, 2007. 399. o.

Izrael • A cionizmus⁶ ideológiájának 19. század végi megszületését követően megindultak a zsidó bevándorlási hullámok Palesztina területére, majd 1948-ban itt, vagyis a zsidóság „ősi földjén” jött létre Izrael, a zsidó állam. Ezzel alapozódott meg az arab-izraeli, majd palesztin-izraeli szembenállás.

Civilizációk összecsapása • A Közel-Kelet régiója az iszlám és a Nyugat szembenállásának⁷, a huntingtoni „civilizációk összecsapása” paradigma egyik fő színtere. Az Egyesült Államok aktív szerepvállalása számos közel-keleti konfliktusban egyfelől felerősítette a régióban az Amerika-, illetve a Nyugat-ellenességet, másfelől sokak szemében civilizációs konfliktus formáját öltötte.⁸

Válságok, háborúk és békefolyamatok • A térség és közvetlen szomszédsága hosszú ideje szinte állandó válságok, fegyveres összecsapások (háborúk) és meg-megújuló békefolyamatok színtere. Öt „hivatalos” arab-izraeli háború (és a hatodik 2006 nyarán az Izrael-Hezbollah háború), három öbölháború (Irak-Irán, 1990-1991 és 2003), két palesztin intifáda⁹, öngyilkos merényletek, terrorakciók sorozatai, palesztin-izraeli összecsapások, afganisztáni háborúk, libanoni polgárháború, iráni iszlám forradalom – a sor még folytatható.¹⁰

A demokrácia terjesztése • A térség a demokrácia világméretű terjesztésére irányuló amerikai küldetéstudat egyik fő célpontja, kísérleti terepe. E grandiózus terv célja a Közel-Kelet térségének demokratizálása és modernizálása, vagyis ki nem mondva bár, de nyugatosítása, amerikanizálása.¹¹

⁶ A cionizmus kifejezést először a Bécsben született Nátán Birbaum használta 1885-ben alapított Selbstemanzipation (Önfelszabadítás) című folyóiratában annak a nemzeti mozgalomnak – pontosabban ideológiának – a megnevezéseként, amelynek célja a nemzeti újjászületés a független zsidó nemzeti lét elérése Palesztinában, Cionnal (Sionnal) a középpontban. A Cionba való visszatérés eszménye már évtizedekkel korábban megjelent, a nemzeti ideológia azonban csak a nyolcvanas évekre kristályosodott ki. Főként Közép- és Kelet-Európában sorra alakultak a Cion nevet viselő mozgalmak és társaságok. Rostoványi Zsolt: *Együttélésre ítélve*, Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért. Corvina Kiadó, Budapest, 2006. 50. o.

⁷ Az iszlám fundamentalizmus egyértelműen ellenségként jelölte meg a Nyugatot, és civilizációs háborút folytat ellene. Az iszlám fundamentalisták szemlélete szerint a Nyugat egy zsidó-keresztény civilizáció, amely az iszlám leigázására törekszik.

⁸ Lásd bővebben: Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Könyvkiadó, 2006. 347-363. o.

⁹ Az intifáda kifejezés az izraeli uralom elleni palesztin felkelést jelent. Utcai kódobálásokkal kezdődött, és öngyilkos bombamerényletekbe torkollott. Az első intifáda 1988-1993, míg a második 2000-2005 (a vége vitatott) között zajlott. - Drummond: i.m. 283. o.

¹⁰ *Biztonságpolitikai kézikönyv*. 400. o.

¹¹ Uo. 401. o.

A napjainkig megoldatlan palesztin-izraeli konfliktus modern kori gyökerei a 19. század második feléig, a cionizmus mozgalmának kibontakozásáig vezethetőek vissza, melynek eredményeként az 1930-as évekig több, egymást követő hullámban magukat zsidó vallásúaknak vagy származásúaknak valló emberek százezrei vándoroltak be, majd telepedtek le a történelmi Palesztina területén.¹² Azóta is rendszeresek az arab-izraeli összetűzések, hiszen mind a zsidók, mind az arabok maguknak követelik az egykori Palesztina területét. Napjainkban három konkrét ellentét akadályozza a megegyezést: (1) az Izraelből elmenekült palesztinok visszatérésének kérdése, (2) Jeruzsálem státusza és (3) a zsidó telepések sorsa. Hiába került az 1990-es évek első felében elérhető közelségbe a béke, a körülmények nehezítik az együttműködést.¹³

Az arab világ és Izrael hosszú időn keresztül el sem fogadták egymás létezését, maximum mint „palesztin entitás” és mint „cionista entitás” emlegették egymást. Ezért nem meglepő, hogy az első négy arab-izraeli háborút nem követte békeszerződés a felek között, csupán fegyverszüneti, illetve csapatszétválasztási megállapodások. Születtek különböző béketervek, illetve békekezdeményezések is, melyeknek köszönhetően Izrael visszavonult a Gázai övezetből, de a tervek megkerülték a konfliktus néhány kulcselemét, például a menekültkérdést. Továbbá nehezítette az előrejutást, hogy az amerikai közvetítés során az USA általában az izraeli és nem a palesztin álláspontot fogadta el.¹⁴

¹² Paragi Beáta: *A palesztinai arabok nemzeti identitásának fejlődése*. In: *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-keleten és Kelet-Ázsiában*, szerk: N. Rózsa Erzsébet, Teleki László Alapítvány, Budapest, 2005. 71. o.

¹³ International Crisis Group: *The Arab-Israeli Conflict: To Reach a Lasting Peace*. Middle East Report N°58, 5 October 2006. Elektronikus formában:
<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4427&CFID=33801679&CFTOKEN=62313258>.
Látogatva: 2009.10.19.

¹⁴ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 149. o.

2. Történelmi háttér

A második világháború után a közel-keleti államok közül a leglátványosabb fejlődést az 1948-ban létrejött Izrael Állam érte el, mely az elmúlt évtizedekben nemcsak gazdaságilag, hanem haditechnikai arzenálját tekintve is a térség vezető hatalmává vált. Mindezek ellenére az ország nem tudott kellőképpen gyökeret ereszteni a zömében arabok által lakott régióban, mindeddig csak Egyiptommal és Jordániával van diplomáciai kapcsolata, de e két ország közvéleménye is (még mindig) ellenségének tekinti a zsidó államot.¹⁵

Az izraeliek előszeretettel hangsúlyozzák, hogy hazájuk a közel-keleti térség egyetlen demokráciája.¹⁶ A 7,5 milliós Izrael etnikailag, vallásilag és kulturálisan is sokszínű ország, melyet legtöbbször az ott élő arab kisebbség helyzete, illetve a megszállt területeken élő palesztinokkal szemben követett politikája miatt érnek bírálatok. A népesség 76,4 százaléka zsidó, 16,4 százaléka muzulmán.¹⁷ A zsidó lakosság egyik fele már itt született, a másik fele mintegy 70 országból érkezett bevándorlókból tevődik össze. Az ország helyzetét eleve sajátossá teszi, hogy a régió a három monoteista vallás találkozási pontja.¹⁸

A zsidó és az arab nacionalizmus közt a 19. század végéig visszanyúló ellentétek a zsidó állam megalakulásával és az azt követő első arab-izraeli háborúval új dimenziót kaptak. A konfliktus mélységét jól érzékeltette az elkövetkezendő évtizedek további öt háborúja.¹⁹ Az arab-izraeli háborúkkal csak olyan mértékben fogok foglalkozni, amennyire az feltétlenül szükséges.

¹⁵ Gazdik Gyula: *Izrael biztonságpolitikája a békefolyamat tükrében*. In: *Új honvédségi szemle: a Magyar Honvédség központi folyóirata*, LVII. évfolyam, 12. szám, 2003. december. 35. o.

¹⁶ As'ad Ghanem, a Haifai Egyetemnek az izraeli arab kisebbség helyzetével foglalkozó ismert kutatója arra hívja fel a figyelmet, hogy noha a zsidó és az arab etnikum közt jelenleg hivatalosan jogegyenlőség áll fenn, ennek gyakorlati megvalósulása során a társadalmi élet számos területén nagyfokú egyenlőtlenség érvényesül. Emiatt a szerző Izraelről, mint etnikai államról beszél, melyet szerinte ennél fogva nem is lehet demokratikus államnak nevezni. Ghanem, As'ad: *The Palestinian Minority in Israel: The „challenge” of the Jewish State and its implications*. In.: *Third World Quarterly*, 2000/1. 102. o.

¹⁷ CIA - *The World Factbook 2009*. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html>. Látogatva: 2009.10.15.

¹⁸ Gazdik Gyula: *Az izraeli pártrendszer főbb jellemzői*. In: *Külügyi szemle: a Magyar Külügyi Intézet folyóirata*, II. évfolyam, 2003/1. szám. 3. o.

¹⁹ Gazdik: *Izrael biztonságpolitikája a békefolyamat tükrében*. 36. o.

2.1. Izrael Állam kikiáltása

Izrael Állam kikiáltására 1948. május 14-én került sor a tel-avivi múzeumban, első miniszterelnöke Dávid Ben Gurion, első elnöke pedig Chájim Weizmann lett. Az ünnepségen Ben-Gurion felolvasta Izrael Állam Függetlenségi Nyilatkozatát, amely szerint az arabok számára egyenjogú állampolgárságot és megfelelő képviselőt biztosítanak az állam minden testületében és intézményeiben.²⁰

Izraelt elsőként az Egyesült Államok ismerte el, majd Guatemala és nem sokkal később a Szovjetunió is. Izrael kikiáltásának másnapján – miközben a brit csapatok kivonultak Palesztinából – öt arab ország (Egyiptom, Szíria, Libanon, Transzjordánia és Irak) megtámadta az újonnan létrejött államot. Ezzel vette kezdetét az első arab-izraeli háború, melyet az izraeliek „függetlenségi háborúként”, míg az arabok csak „katasztrófaként” emlegetnek.

A háború végére Izrael Palesztina területének 73 százalékát ellenőrzése alá vonta, az ország eredeti területét pedig csaknem 50 százalékkal növelte.²¹ Ez a háború alapozta meg a palesztin-izraeli konfliktus egyik legvitatottabb pontját képező menekültproblémát. 1947 és 1949 között ugyanis több mint 700 000 palesztinai arab kényszerült elhagyni otthonát, és vált hontalan menekültté.²² Az arabok lakta települések zömét teljesen lerombolták.²³

A palesztinai arab lakosság és az arab politikai vezetők jelentős része mindig is félt attól, hogy a cionisták végső célja egész Palesztina, Transzjordánia, sőt Dél-Libanon és Dél-Szíria megszerzése és az arab lakosság elűzése földjeiről, akiknek helyét majd zsidó bevándorlók vehetik át. Ennek háttérében az áll, hogy 1947-ben Palesztina arab lakossága 1,3-1,4 millió főt tett ki, míg a zsidók száma alig volt több 600 000 főnél, márpedig a zsidó kisebbségnek valahogy ellenőriznie kellett az ellenséges arab többséggel rendelkező államot. E nehéz helyzet egyik legfontosabb megoldása lett a zsidó bevándorlások fokozása.²⁴ A nemzeti integráció legfőbb előfeltételévé vált, hogy tömeges bevándorlás révén a zsidóság mielőbb többségi etnikummá váljon Izraelben.²⁵

²⁰ Lugosi Győző: *Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez*. Szöveggyűjtemény, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006. 271-272. o.

²¹ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 101. o.

²² Uo. 115. o.

²³ Palesztina több mint 500 arab településéből Izrael 400-nál többet foglalt el, lakóikat elűldözte, a házak zömét lerombolta. Vö. Rashid Khalidi: *The Palestinians and 1948: The Underlying Courses of Failure*. In: *The War for Palestine*, szerk.: Rogen-Shalenim. 14. o.

²⁴ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 117. o.

²⁵ Gazdik Gyula: *Netanjahu közel-keleti rendezési elképzelései*. In.: *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, II. évfolyam, 7. szám, 2009. szeptember. 14.o. – Izraelben napjainkban is jelen vannak a „demográfiai időzített bombától” való félelmek. A *CIA World Factbook* 2009-es adatai szerint Izrael teljes népessége 2009-ben 7 233 701 fő, ennek 76,4 százaléka zsidó, 23,6 %-a nem zsidó. Ennek alapján –

Az első arab-izraeli háborút tűzszünetek sora zárta le, melyek közül az utolsót 1949 júliusában írták alá Szíriával. A hadban álló országok közül egyedül Irakkal nem került sor tűzszünet aláírására. Ezek a megállapodások nem csak a harcoknak vetettek véget, hanem a BT 1948. novemberi határozataira hivatkozva, az ENSZ Biztonsági tanácsának jóváhagyásával kétoldalú megállapodások formájában legitimálták Izrael területi hódításait, kész tényként elfogadva az általa előidézett helyzetet.²⁶

Csaknem egy évvel a függetlenség kikiáltása után 1949. május 11-én Izrael – az arab országok ellenszavazatával – az ENSZ tagja lett. A világszervezet Közgyűlése azzal a feltétellel hagyta jóvá Izrael ENSZ-tagságát, hogy Izrael elfogadja az ENSZ Közgyűlésének 1948. december 11-i 194. számú határozatát. Ennek a határozatnak a 11. pontja²⁷ kimondja, hogy „azon menekültek számára, akik vissza kívánnak térni otthonukba, és békében élni szomszédaikkal, ezt a lehető legkorábbi reális időpontban lehetővé kell tenni, valamint kompenzációt kell fizetni azoknak, akik nem kívánnak visszatérni, illetve tulajdonukat elvesztették vagy azt károsodás érte”. Természetesen a felek ezt is egymással ellentétesen értelmezték, mint oly sok minden mást.

2.2. Az arab-izraeli háborúk

Izrael Állam megalakulása óta az általánosan elfogadott álláspont szerint négy „klasszikus” arab-izraeli háborúra került sor 1948-49-ben, 1956-ban, 1967-ben, 1973-ban, továbbá ezekhez szokás sorolni ötödikként Libanon 1982-es megszállását. Mindezek mellett szót kell még ejteni az első (1988-1992)²⁸ és a második palesztin intifádáról (2000-2005), melyek közül a második (al-Aksza) intifáda hatásait, következményeit tekintve

nyilván leegyszerűsítve – az izraeli arabok száma mintegy 1 700 000 fő. Ciszjordániában 2009 közepén 2 461 267 arab/palesztin él, közülük 187 000 zsidó telepes, továbbá 177 000 zsidó telepes Kelet-Jeruzsálem területén. A Gázai-övezet palesztin lakossága 1 551 859 fő volt 2009 júliusában. A Gázai övezetben és a Nyugati-parton élő palesztinok száma tehát összesen 3 649 126 fő. Ha ehhez hozzáadjuk az izraeli arabokat, az összesen 5 349 126 fő. Levonva viszont az izraeli arabokat Izrael összlakosságából, marad 5 533 701 főnyi zsidó lakosság. Palesztina teljes, a Földközi-tengertől Jordániáig terjedő területén tehát 2009-ben mindössze 184 575 fővel él több zsidó, mint arab. Természetesen ezek az adatok leegyszerűsítések sorát tartalmazzák, azt ugyanakkor jól szemléltetik, hogy a demográfiai fenyegetés még mindig létezik. Forrás: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/region/region_mde.html. Látogatva: 2009.10.12.

²⁶ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 128. o.

²⁷ United Nations General Assembly Resolution 273 (III), May 11, 1948.

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/UN/unga273.html>. Látogatva: 2009.10.03.

²⁸ Az első palesztin intifáda (felkelés) közvetlen előzménye egy közlekedési baleset volt, amelyben egy izraeli teherautó halálra gázolt négy palesztin munkást a Gázai övezetben. - Gilbert, Marton: *Izrael története*. Pannonic Kiadó, Budapest, 1991. 495. o. Kurzman: *A béke katonája: Jichák Rabin élete*. 453. o.

nyugodtan jellemezhető palesztin-izraeli háborúként is.²⁹ A legutóbbi fegyveres összecsapásokra 2008-2009 fordulóján került sor, amikor is Izrael háromhetes katonai offenzívát hajtott végre a Gázai övezetben. Azóta is előfordulnak Izrael elleni rakétatámadások, amelyeket általában valamiféle megtorló akció követ.

Izrael területe az állam kikiáltásával közvetlenül összekapcsolódott első arab-izraeli háború végére nyerte el végleges határait. Azonban Izrael biztonsága ezen háború után sem stabilizálódott. Az ötvenes évek elejétől kezdve fegyveres arab különítmények hatoltak be Izrael területére, amire válaszul Izrael gyors mozgású egységekkel megtorló akciókat hajtott végre határain kívüli arab célpontok ellen.³⁰

2.2.1. A szuezi válság

1956 júliusában Nasszer egyiptomi elnök államosította az addig brit ellenőrzés alatt álló Szezi-csatornát, majd később az Izrael számára meghatározó jelentőségű Tirán-szorost is lezárta a zsidó állam hajói előtt. Mindezek után Izrael behatolt az egyiptomi ellenőrzés alatt álló Sínai-félszigetre, közben a francia és a brit légierő bombázta Egyiptomot. Mire a brit és a francia ejtőernyős egységek partra szálltak Egyiptomban, majd elfoglalták Port Szaidot, és előre törtek a Szezi-csatorna partján, Izrael már elfoglalta az egész Sínai-félszigetet. Csapatái mindössze 15 kilométerre voltak a Szezi-csatornától. Az ENSZ tűzszüneti felhívását elfogadva Izrael 1957 márciusában visszavonta csapatait a Sínai-félszigetről és a Tirán-szoros térségéből. Megjegyzendő, hogy a szuezi válság szorosan összefüggött a párhuzamosan zajló magyarországi eseményekkel, hiszen az Egyesült Államok ígéretet tett arra, hogy az egyiptomi válság fegyveres megoldásától távol maradó Szovjetunó cserébe szabad kezet kap az USA-tól a magyarországi forradalom leveréséhez. A második arab-izraeli háború a fennálló határokon ugyan nem változtatott, viszont Izrael szabad átjárásra tett szert a Tirán-szoroson és mintegy tíz éven keresztül megszűntek az egyiptomi területekről Izrael ellen irányuló, általában négy főből álló palesztin csoportok által végrehajtott, korábban igen gyakori támadások.³¹

²⁹ Ariel Sharon 2000 szeptemberében (akkori miniszterelnökként) látogatást tett a Templom hegyen, demonstrálandó, hogy Izrael nem mond le a város feletti szuverenitásáról, ami hatalmas felháborodást keltett, és az erőszak kiújulásához vezetett. Az események annyira elmérgesedtek, hogy az addig békésen élő izraeli arabok is a zsidók ellen fordultak. Lásd *Al-Aqsa Intifada timeline*. In: *BBC News*. 29 September 2004. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3677206.stm. Látogatva: 2009.10.20.

³⁰ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 135. o.

³¹ Nagymarosi Kálmán: *Izrael és a közel-keleti békefolyamat*: szakdolgozat. ZMNE, Budapest, 2001. 26-27.o.

2.2.2. A „hatnapos háború”

A viszonylagos nyugalom 1964-től ért véget Izrael számára. A Fatah rendszeresen hajtott végre akciókat izraeli létesítmények ellen, amelyekre Izrael ellencsapásokkal válaszolt. Szíriával is megromlott a viszony, Egyiptom pedig 1967 tavaszán jelentős csapatösszevonásokat hajtott végre a Sínai-félszigeten, és egyúttal felszólította az ENSZ-t csapatainak visszavonására (ennek U Thant ENSZ-főtitkár azonnal eleget is tett). Egyiptom ismét lezárta a Tirani-szorost, ráadásul hat hadosztályt vont össze az izraeli határ közelében. Izrael látva, hogy egyiptomi támadás készülődik, próbált az Egyesült Államokhoz fordulni, ám az éppen hivatalban lévő Johnson-adminisztráció éppen Vietnámmal volt elfoglalva, így Izrael magára maradt.

1967. június 5-én Izrael megelőző csapást mért az egyiptomi légierőre, amellyel kezdetét vette a „hatnapos háború”. A harcok kimenetele lényegében már az első nap eldőlt³², a jelentős túlerő ellenére az arab csapatok katasztrofális vereséget szenvedtek. Izrael elfoglalta Ciszjordániát (így Jeruzsálem egésze izraeli fennhatóság alá került), a Gázai övezetet, a Golán-fennsíkot és a Sínai-félszigetet.³³ A zsidó állam területe ezzel a hat nappal a korábbi állapothoz képest három és félszeresére növekedett.³⁴ Izraeli ellenőrzés alá került továbbá az elfoglalt területeken élő, valamivel több, mint 1 millió arab lakosság is: 600 ezer a Nyugati-parton, 70 ezer Kelet-Jeruzsálemben, 350 ezer a Gázai övezetben.³⁵

A hatnapos háború egyaránt komoly következményekkel járt az arabságra és Izraelre. A palesztin nemzeti identitás legfontosabb elemei is ezt a háborút, illetve az izraeli megszállás kezdetét követően szilárdultak meg³⁶, továbbá ez a háború teremtette meg Izrael leggyőzhetetlenségének mítoszát, míg az arabokban a „nyugattól” elszenvedett vereségként tudatosult. Izraelben megerősödött az a tudat, hogy senkiben sem bízhat meg és senkire sem számíthat, csakis saját maga szavatolhatja biztonságát. Ami a háború eredményét illeti, Izrael lényegesen „túlnyerte” magát. Eredetileg nem is szándékozott megtartani az elfoglalt területeket, s ezúttal nem volt célja az arab lakosság elűzése sem. A háborút követően sokan vélték úgy Izraelben, hogy végre kézzelfogható közelségbe került a béke lehetősége. A háború teljes mértékben átrajzolta a térség geopolitikai térképét,

³² Simon Peresz akkor így kommentálta az eseményeket: „A hatnapos háborút már az első két órában megnyertük.” Gilbert: i.m. 359. o.

³³ Nagymarosi: i.m. 28-30. o.

³⁴ A Sínai-félsziget területe 61 000 km², a Gázai övezet 363 km², a Nyugati-part, Kelet-Jeruzsálemmel együtt 5700 km², a Golán-fennsík 1200 km². Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 137. o.

³⁵ Izrael 1967-es térképét lásd jelen dolgozat 2. számú mellékletében az 51. oldalon. – Morris, Benny: *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-2001*. Vintage Books, New York, 2001. 336. o.

³⁶ Paragi: i.m. 77. o.

megváltoztatva annak erőviszonyait. Izrael számára ezzel adott volt a lehetőség, hogy a „területet békéért” elv alapján a katonai győzelemből politikai tőkét kovácsoljon. Az izraeli kabinetben belül azonban jelentős nézetkülönbségek mutatkoztak a kérdéstről. Csupán abban volt egyetértés, hogy nem szabad teljes mértékben visszatérni a háború előtti határokhoz. A vita akörül forgott, hogy mekkora területeket tartsanak meg, illetve mekkorákat adjanak vissza a békéért cserébe.³⁷

2.2.3. A negyedik arab-izraeli háború

Miután 1967 és 1973 között a felek egy lépéssel sem kerültek közelebb a rendezéshez, Egyiptom „felmorzsoló” háborúba kezdett Izrael ellen. Az izraeli-egyiptomi határ mentén állandóak voltak a harci cselekmények, amelyeket izraeli megtorló akciók követtek. A folyamatos összecsapásoknak akkor végül a Gunnar Jarrig svéd diplomata közvetítésével megkötött egyiptomi-izraeli tűzszüneti megállapodás vetett véget 1970 augusztusában.

A negyedik arab-izraeli háború 1973. október 6-án vette kezdetét, amikor a legnagyobb zsidó ünnep, a jom kippur (az engesztelés napja) idején (ami történetesen egybeesett az arabok legszentebb ünnepével, a ramadánnal) az egyiptomi és a szíriai csapatok összehangolt támadást indítottak Izrael ellen. A támadás teljesen váratlanul érte Izraelt. Az egyiptomiak átkeltek a Szuezi-csatornán és áttörték a Bar Lev védelmi vonalat. Szíria közben támadást indított a Golan-fennsíkon. Izrael azonnal mozgósított, s hamarosan ellentámadásba lendült. A szíriai egységeket sikerült visszaszorítaniuk, az egyiptomi fronton pedig az a furcsa helyzet állt elő, hogy mindkét fél átkelt a Szuezi-csatornán, és a másik fél területére behatolva viszonylag nagy részt elfoglalt abból.³⁸

A negyedik arab-izraeli háborút paradox módon mindkét fél saját győzelemként könyvelte el, ami többé-kevésbé igaz is. A háború annyiban mindenképp arab sikerként értékelhető, hogy felkészületlenül érte Izraelt és ezzel megtörte legyőzhetetlenségének mítoszát. Katonai értelemben természetesen Izrael aratott győzelmet, azonban ennek meg is fizette az árát. E háború során alakult ki erőteljes ráutaltsága az Egyesült Államok támogatására. A háborút követően Izrael nemzetközileg elszigetelődött, a belpolitikában pedig súlyos válsághelyzet alakult ki. Végül a háborút lezárandó, Henry Kissinger amerikai külügyminiszter „ingázásának” köszönhetően 1974 januárjában megkötötték az egyiptomi-izraeli, majd a szíriai-izraeli csapatsétválasztási egyezményeket.³⁹

³⁷ Rostoványi: *Együttélésre ítélve* 137-138. o.

³⁸ Nagymarosi: i.m. 31-32. o.

³⁹ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 147. o.

2.2.4. Libanon megszállása

Nyolc évvel később, 1982-ben következett be Izrael ötödik háborúja az arabokkal, amelyet az első palesztin-izraeli háborúként is szoktak emlegetni. A Dél-Libanonban berendezkedett PFSZ állandóan támadta az észak-galileai zsidó telepeket. Libanon megtámadásához (az úgynevezett Békét Galileának hadművelet megindításához) az ürügyet 1982. június 3-án a londoni izraeli nagykövetség megtámadása adta, miután a merényletet egy palesztin (noha nem PFSZ-tag) hajtotta végre.⁴⁰ Libanonban állomásozott ekkor Szíria 30 ezer fős „békefenntartó” hadereje is, amellyel elkerülhetetlen volt az összecsapás. Az akció célja a PFSZ libanoni bázisainak felszámolása, továbbá Basir Dzsemájel, a falangisták vezetőjének az elnöki székbe ültetése volt, hogy majd megkösse a békeszerződést Izraellel.⁴¹ A háború, illetve Bejrút ostroma azonban két hónapig tartott. Végül Philip Habib amerikai közvetítő tevékenysége eredményeként a PFSZ szeptember elejére elhagyta Bejrútot és Tuniszba tette át főhadiszállását. Mindezt annak köszönhetően, hogy Izrael lehetővé tette a palesztinok számára a békés elvonulást, sőt a fegyveresek oldalfegyverüket is megtarthatták.⁴²

2.2.5. A „34 napos” háború

Az Izraeli Védelmi Erők (IDF) 2006 júliusában katonai műveleteket folytatott a Gázai övezetben. Az övezetet uraló Hamász tehermentesítése céljából a dél-libanoni Hezbollah⁴³ július 12-én rakétatámadást hajtott végre Izrael ellen, majd egy járőralakulattal is harcba bocsátkozott. Ezzel vette kezdetét a „34 napos” izraeli-libanoni háború, amely során a Hezbollah kemény ellenfélnek bizonyult Izrael számára.⁴⁴ Az alig több mint egy hónapig tartó háború végül Izrael Libanonból való kivonulásával, és az ENSZ BT 1701. határozata⁴⁵ elfogadásával ért véget. Az IDF-nek nem sikerült stratégiai győzelmet aratnia, csupán harcászati, és hadműveleti szinten könyvelhetett el sikert. A Hezbollah a konfliktussal kockára tette libanoni katonai és politikai pozícióit és kétségtelenül sokat

⁴⁰ Slomo Argovra, Izrael londoni nagykövete a londoni Dorchester szálloda előtt adtak le lövést. A merényletet – amelyet a diplomata szerencsésen túlél – Abu Nidal Arafattal szemben álló szervezete hajtotta végre. Ennek ellenére az izraeli kormány a PFSZ-t tette felelőssé. Elsősorban az akkor éppen védelmi miniszteri posztot betöltő, Ariel Saron szorgalmazta Libanon lerohanását.

⁴¹ Kurzman, Dan: *A béke katonája: Jichák Rabin élete*. Aquila Könyvkiadó, Budapest, 1999. 430. o.

⁴² Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 148. o.

⁴³ A Hezbollah egy Dél-Libanonban alakult síita politikai párt és katonai szervezet, amely az izraeli hadsereg Dél-Libanonba és Bejrútba való 1982-es bevonulására adott válaszként jött létre. Irán és Szíria támogatja. Bővebben: Salamon Péter: *Isten Pártja a cédrusok országában*, A Hezbollah: Isten pártja vagy Libanon pártja? 4-10. o. Elektronikus formában.

http://www.biztonsagpolitika.hu/userfiles/file/PDF/salamon_hezb.pdf - Letöltve: 2009.10.29.

⁴⁴ A Hezbollah volt az első arab katonai erő, amely elkerülte a katasztrofális vereséget.

⁴⁵ United Nations Security Council *Resolution 1701 (2006)*, 11 August 2006. Elektronikus formában: <http://daccess-ods.un.org/TMP/8542998.html>. Letöltve: 2009.10.29.

veszített. Ugyanakkor Irán támogatását élvezve képes volt harcértékének helyreállítására. Izraelnek azonban csak gyenge szinten sikerült demonstrálni katonai erejét és elrettentő képességét.⁴⁶

2.3. Izrael 2008-as gázai offenzívája

A 2000 óta eltelt időszakot nemcsak a békefolyamat eltűnése kísérte, hanem a radikalizálódás, a Hamász és a palesztin Iszlám Dzsihád megerősödése, amely Izrael megsemmisítését és területein palesztin állam megteremtését tűzte ki célul. A palesztin mozgalmon belül szembekerült egymással a Fatah és a PFSZ korrupt magatartása a Hamász szociális, oktatási és általában véve a lakosság jólétét segítő tevékenysége.⁴⁷ Az iszlamista szervezet költségvetése nagy részét iskolák, egészségügyi-, kulturális-, sport- és egyéb intézmények támogatására fordította. A második intifáda időszakában kiterjedt ellátórendszere segítségével sok családot mentett meg a nélkülözéstől, amellyel nagyban növelte támogatottságát.⁴⁸ Ennek logikus következménye volt, hogy a Hamász helyi választást nyert Kalkíliában, Nabluszban és a Gázai övezetben, majd 2006-ban a palesztin parlamenti választásokon 76-ot szerzett meg a 132 helyből, míg a Fatah csak 43-at.⁴⁹

Amíg a Palesztin Hatóság képtelen volt működőképes rendvédelmi erőket kiállítani, addig a Hamász 6-10 ezer fővel és az őket támogató körülbelül 10 ezer önkéntessel hatékony paramilitáris erőt hozott létre. Így az iszlamista mozgalomnak nem volt nehéz átvennie a hatalmat a Gázai övezetben, ami után a Fatah tagjai izraeli támogatással Ciszjordániába menekültek.⁵⁰ Mindezek következtében a palesztin tábor a Gázai övezetet ellenőrzése alatt tartó Hamászra, és a falakkal, valamint több mint 500 izraeli ellenőrzőponttal enklávékra osztott Ciszjordániát irányító Fatahra oszlott, amely tovább nehezíti a békefolyamat újraindítását.

Az izraeli cél a Hamász-kormány megalakulása óta határozott és világos volt: mindenáron megdönteni a Hamász uralmát az övezetben. Ennek érdekében terrorista szervezetté minősítették a mozgalmat, amihez a nemzetközi közösség megerősítését

⁴⁶ Tomolya János: A „34-napos” izraeli-libanoni háború. In.: *Hadtudomány*, XVII. évfolyam, 2007/1. szám. 62-73. o. Elektronikus formában: http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_8.pdf. Letöltve: 2009.10.29.

⁴⁷ Romirowsky, Asaf: *A Democratic Hamas?* FrontPagemagazin.com, June 22, 2005. <http://www.meforum.org/731/a-democratic-hamas>. Látogatva: 2009.10.19.

⁴⁸ Gazdik Gyula: *A gázai válság*. In.: *Nemzet és biztonság*: biztonságpolitikai szemle, II. évfolyam, 1. szám, 2009. február. 72. o.

⁴⁹ Scott Wilson: *Hamas Sweeps Palestinian Elections*. In: *The Washington Post*. January 27. 2006. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/01/26/AR2006012600372.html>. Látogatva: 2009.10.19.

⁵⁰ Kis-Benedek József: *Az Izrael-Hamász háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései*. In: *Felderítő szemle*, VIII. évfolyam, 1. szám, 2009. március. 12. o.

kérték. A Fatahot ezzel szemben igyekeztek tárgyalópartnerként kezelni, annak ellenére, hogy népszerűsége még Ciszjordániában is alacsony volt.⁵¹ A kialakult helyzetre a Hamász a fegyveres képességének növelésével válaszolt, amelyet alagutak segítségével végrehajtott fegyvercsempészettel oldott meg.⁵²

A 2008. december 19-én lejáró hat hónapos, nem hivatalos és már amúgy is törekeny tűzszünet utolsó időszakában mindkét fél készült a harcra. Izrael alapos felderítést végezve már egy hónappal korábban elkészült az iszlamisták elleni támadás tervével. A Hamász kiterjedt csempészalagút-hálózatával⁵³ nagy mennyiségű fegyvert halmozott fel, és aszimmetrikus hadviselésre rendezkedett be. A tűzszünet felmondásával és a rakétatámadások fokozásával a Hamász célja egy kedvezőbb fegyverszüneti megállapodás kikényszerítése volt, míg Izrael a támadások leállítását, az iszlamisták katonai kapacitásának mérséklését akarta elérni. Mindemellett az akcióval Irán pozícióit, tekintélyét is gyengíteni lehetett, továbbá Izrael ezzel a hadművelettel demonstrálhatta, hogy megfelelő elrettentő erővel rendelkezik.⁵⁴

Az óriási technikai fölényrel rendelkező izraeli hadsereg 2008. december 27-én „Öntött ólom” fedőnevű támadása súlyos csapást mért a Hamász 22 ezer fegyveresére (közülük csak 3500 képviselt számottevő erőt). Az izraeli légicsapások a katonai mellett polgári célpontokra is kiterjedtek, amelyeket – izraeli feltételezés szerint – fegyverraktáraknak, vagy rakétaindító állásnak használtak. A 2009. január 15-ig tartó háború során az ENSZ adatai szerint több mint ezer palesztin vesztette életét, a sebesültek száma megközelítette a 4500-at, míg az izraeli oldalon kilenc katona és négy polgári személy halt meg, a sebesültek száma pedig 285 volt.⁵⁵ Mindazonáltal a veszteségek számát mindkét fél erősen vitatja.⁵⁶ Néhány órával az egyoldalú izraeli tűzszünet életbe lépése után a Hamász is egyhetes fegyvernyugvást hirdetett, majd Izrael megkezdte erői kivonását az övezetből.

⁵¹ A helyzet azóta sokat változott. Egy nemrég a Jerusalem Media and Communications Center palesztin hírügynökség által a Gázai-övezetben és Ciszjordániában készített felmérés szerint a lakosság körében a Fatah szervezetét sokkal szavahihetőbbnek tartják (35%), mint a Hamászt (19%), ami jelentős változást jelent a januári felmérések adataihoz képest, amelyeken még a Hamász szerepelt (legalább) ilyen jól. - Selján Péter: *Érezni a változást Ciszjordániában*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. augusztus 03. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/08/03/eljott_a_remeny_hajnala_ciszjordaniaban. Látogatva: 2009.10.19.

⁵² Kis-Benedek: i.m. 13. o.

⁵³ Selján Péter: *Csempészalagutak szái a határon*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. március 26. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/03/26/csempeszalagutak_gazaban. Látogatva: 2009.10.20.

⁵⁴ Gazdik: *A gázai válság*. 73-74. o.

⁵⁵ Uo. 76. o.

⁵⁶ Izrael számításai szerint sokkal kevesebb civil esett áldozatul a gázai offenzíva során, mint azt más, adatok mutatják. Katonai kutatók szerint 1166 palesztin halt meg, akik közül 709-et tartottak a Hamász palesztin iszlamista szervezethez tartozó fegyveresnek. Ezzel szemben egy 2009. áprilisi palesztin kutatás 1434 halálos áldozatról, köztük 960 civilről, 235 fegyveresről és 239 egyenruhás rendőrrel számolt be. A zsidó államot számos kritika érte a december 27. és január 18. között végrehajtott, sok polgári áldozatot követelő

3. Izrael és az Egyesült Államok viszonya

Izrael Állam kikiáltásakor Harry Truman volt az Egyesült Államok elnöke, Barack Obama immár a tizenkettedik amerikai elnök, aki kapcsolatba került a közel-keleti konfliktussal. Közülük leginkább Jimmy Carter és Bill Clinton tűnt ki rendkívüli aktivitásával, de az Obama-adminisztráció is határozott diplomáciai tevékenységet folytat a béketárgyalások újraindításának érdekében.

Ma már általánosan elfogadott tény, hogy a közel-keleti konfliktus megoldása elképzelhetetlen az Egyesült Államok aktív részvétele nélkül. Persze sokan vádolják azzal az USA-t, hogy egyoldalúan támogatja Izraelt.⁵⁷ Condoleeza Rice korábbi nemzetbiztonsági tanácsadó majd külügyminiszter 2000 októberében (akkor még Bush külpolitikai főtanácsadójaként) találóan úgy fogalmazott, hogy „az Egyesült Államoknak a Közel-keleten vannak szövetségesei, és van egy barátja, Izrael”.⁵⁸

3.1. A nagyhatalmak és Izrael

Izrael Állam megalakulását az Egyesült Államok és a Szovjetunió is támogatta. A függetlenségi háborúban például Izrael nem érhetett volna el olyan sikereket, a Csehszlovákiától – szovjet jóváhagyással – vásárolt fegyverek nélkül. Mindazonáltal a kétpólusú nemzetközi rendszer szovjet-amerikai szembenállása idővel a Közel-Keleten is leképződött. A Szovjetunió és a szocialista blokk elfordult Izraeltől és az arab országok támogatójává vált. A Szovjetunió és a Nasszer vezette Egyiptom között született fegyverszállítási megállapodás rendkívül kiszolgáltatott helyzetbe hozta Izraelt, így számára nem maradt más, csak az amerikai orientáció.

Ez az összetett helyzet mindvégig jellemezte a hidegháború időszakát. A hetvenes évek nyhülési folyamata idején is, amikor Európából a Közel-Keletre tevődött át a két nagyhatalom konfrontációja, mivel a térség jelentőségét stratégiai fekvése és az

gázai hadműveletei és a sűrűn lakott területeken bevetett bizonyos fegyverei, leginkább a fehér foszfor miatt. – Selján Péter: *Most Izrael vitatja az áldozatok számát*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. április 5.

http://kitekinto.hu/islam/2009/04/05/most_izrael_vitatja_az_aldozatok_szamat. Látogatva: 2009.10.20.

⁵⁷ N. Rózsa Erzsébet - Tüske László: *Az arab identitás kérdőjelei*. In.: *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-keleten és Kelet-Ázsiában*, szerk: N. Rózsa Erzsébet, Teleki László Alapítvány, Budapest, 2005. 55. o.

⁵⁸ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 195. o.

állandósult arab-izraeli konfliktus nagymértékben felértékelte. Több ízben is fennállt még akár a nagyhatalmak közötti közvetlen konfrontáció lehetősége is.⁵⁹

Az Egyesült Államok idővel nehéz dilemmával szemben találta magát, hiszen a kőolaj világpiaci szerepének felértékelődése fontossá tette számára, hogy jó kapcsolatokat ápoljon az arab világgal, azon belül is leginkább a kőolajexportáló arab országokkal is. Ezek az államok viszont kifejezetten negatívan értékelték az USA egyre szorosabbá váló kapcsolatát Izraellel.

3.2. Izrael, mint az USA stratégiai partnere

A közel-keleti régió az amerikai külpolitika egyik elsőszámú stratégiai érdekelttségi területe, elsősorban a kőolajellátás és Izrael miatt. Az Egyesült Államok létfontosságú érdekei közé tartozik a Közel-Kelet térségében Izrael mint szabad állam fennmaradása, a világ energiaellátása zavartalanságának biztosítása és annak megakadályozása, hogy bármely az USA-val szemben ellenséges állam tömegpusztító fegyverekre tegyen szert a régióban.⁶⁰

Az Egyesült Államok és Izrael viszonya Kennedy elnöksége alatt kezdett szorosabbra fűződni, majd a hetvenes évek elején mélyült el. Miután Csehszlovákia és Franciaország leállította a fegyverszállításokat, illetve elfordult Izraeltől, az USA lett Izrael legfontosabb fegyverellátója. Az 1973-as háború után Izrael vált az Egyesült Államok által a legnagyobb mértékben támogatott külföldi országgá. Az amerikai kormány évente átlagosan 2-3 milliárd dollár segílyt juttat Izraelnek, míg az amerikai zsidóságtól további évi 1 milliárd dolláros segítség érkezik.⁶¹

Izrael egyoldalú támogatása ugyanakkor sohasem jelentette azt, hogy mindig mindenben egyetértett volna az amerikai és az izraeli politikai vezetés. Elvértve az is előfordult, hogy az USA nem vétózta meg az ENSZ Biztonsági Tanácsának Izraelt elítélő határozatát. Arra azonban még nem volt példa, hogy az Egyesült Államok az Izraelnek juttatott segílyek megvonásának vagy csökkentésének kilátásba helyezésével próbált volna nyomást gyakorolni Izraelre.

⁵⁹ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 195. o.

⁶⁰ Warren Christopher, a Clinton-adminisztráció külügyminisztere 1995-ben így fogalmazott: „Több mint négy évtizede mindkét párti adminisztráció világosan látja Amerika létfontosságú érdekeit a Közel-Kelet térségében: az arab-izraeli békét, Izrael biztonságát és a Perzsa-öböl olajához való hozzáférést.”
Christopher, Warren: *America's Leadership, America's Opportunity. Foreign Policy*, Spring 1995. 21. o.
Elektronikus formában: <http://www.foreignpolicy.com/Ning/archive/archive/098/americanleadership.pdf>.
Letöltve: 2009.10.19.

⁶¹ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 197. o.

Az amerikai zsidóság kulcsfontosságú szerepet játszik az izraeli-amerikai kapcsolatokban.⁶² Egyes számítások szerint több mint 6 millió zsidó él az Egyesült Államokban, amely meghaladja az izraeli zsidóság számát.⁶³ Az amerikai zsidó- illetve Izrael-lobbi befolyása igen nagy a kormányzati körökben, sokan gondolják úgy, hogy erőteljes hatással van az amerikai külpolitikára, azon belül is leginkább az USA közel-keleti politikájára. Az amerikai Izrael-lobbi legerősebb szervezete az 1951-ben alakult American Zionist Committee for Public Affairs (később American Israel Public Affairs Committee, azaz AIPAC), amelyet egyúttal a legerősebb külpolitikai lobbicsoportnak is tartanak.⁶⁴ Az AIPAC-nek jelenleg több mint százezer tagja van, akik leginkább a Kongresszusra bírnak komoly befolyással.⁶⁵ A szervezet tagjainak és tisztségviselőinek többsége amerikai zsidó. Az AIPAC már évtizedek óta fontos informális szerepet tölt be az Egyesült Államok Izrael-politikájában. Tisztségviselői már többször szolgáltak összekötőként Izrael és az amerikai kormány között.⁶⁶

A bipoláris világrendszer megszűnésével tovább erősödtek az Egyesült Államok nemzetközi pozíciói. Mindazonáltal továbbra sem létezett világos és egyértelmű Közel-Kelet politikája az Egyesült Államoknak. Jelentős eltérések mutatkoztak azonban az USA közel-keleti szerepvállalásában a Clinton- és a Bush-adminisztráció idején. Míg előbbi igyekezett hozzájárulni a közel-keleti válság rendezéséhez, utóbbi esetében az Egyesült Államok elhanyagolta a konfliktust és magára hagyta a szembenálló feleket.

Ezt a távolságtartó hozzáállást a 2001. szeptember 11-i terrortámadás változtatta meg, mely után az USA első számú célkitűzésévé a terrorizmus elleni fellépés vált. Ehhez pedig meg kellett nyernie az iszlám világot, illetve a Közel-Kelet arab államait, így újra előtérbe került a palesztin-izraeli konfliktus.⁶⁷ Az ikertornyok elleni terrortámadás után Izrael hasonló helyzetben érezte magát, mint az Egyesült Államok, s ezért elvárta annak

⁶² Mearsheimer, John J. - Walt, Stephen M.: *The Israel lobby and U.S. Foreign Policy*. Penguin Books, London, 2007. 115-120. o.

⁶³ Ha a nem zsidó családtagokat is hozzászámoljuk, 6,7 millió zsidó él az USA-ban. 2003-ban a United Jewish Appeal Federation szerint 5,2 millió zsidó élt az Egyesült Államokban (ezt a CIA World Factbook 2009. júliusi adatai is megerősítik), akik magukat zsidónak vallották, és nem voltak más vallás követői. Izraelben ezzel szemben 5,4 millióra tették a zsidó lakosok számát, vagyis – amint azt a Háárec a CBS-re hivatkozva közölte – az izraeli zsidók száma meghaladta az amerikai zsidókét. Lásd Statistics bureau: *Israeli Jews Outnumber Jews in the U.S.* Haaretz, June 17, 2003. Elektronikus formában: <http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArt.jhtml?itemNo=304449&contrassID=2&subContrassID=1&SubContrassID=0&listSrc=Y>. Látogatva: 2009.10.06.

⁶⁴ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 198. o.

⁶⁵ Mearsheimer, Walt: i.m. 152. o.

⁶⁶ Selján Péter: *Véget ért az izraeli lobbiszervezet konferenciája*. In: *Kitekintő.hu*, 2009. május 8. http://kitekinto.hu/izlam/2009/05/08/veget_ert_az_izraeli_lobbi-szervezet_konferenciaja. Látogatva: 2009.10.06.

⁶⁷ Drummond: i.m. 257. o.

támogatását, vagy ha azt nem is, mindenképp számított megértésére az izraeli ellencsapásokkal kapcsolatban. Az iszlám/arab kapcsolatok stratégiai felértékelődésének következtében azonban az USA lényegében folyamatosan nyomás alatt tartotta Izraelt az általa alkalmazott erőszak csökkentésének és csapatainak visszavonásának érdekében. Mindazonáltal ahogy teltek az évek, és 2001. szeptember 11. sokkja mind távolabb került, az Egyesült Államok egyre inkább visszatért az Izraelt támogató álláspontjához.

4. Az oslói békefolyamat

A negyedik arab-izraeli háború (1973) után az Egyesült Államok lett a fő közvetítő a közel-keleti diplomáciai porondon. 1978 szeptemberében sor került egy amerikai, egyiptomi, izraeli csúcstalálkozóra, melynek eredményeként aláírták a Camp David-i keretegyezményeket⁶⁸, majd 1979 márciusában megszületett az egyiptomi-izraeli békeszerződés.⁶⁹ Az átfogó közel-keleti rendezés azonban csak a kétpólusú világrend felbomlásával előállt új nemzetközi helyzetben kerülhetett előtérbe. Az ennek nyitófejezetét jelentő 1991. októberi madridi nemzetközi konferencia előkészítése során egyértelművé vált, hogy a rendezésnek az ENSZ BT 242.,⁷⁰ 338., 425. számú határozata,⁷¹ illetve a területet békéért elven kell alapulnia. Az Izrael, Szíria, Jordánia, Libanon és a palesztinok képviselői közti tárgyalások legnagyobb sikere az 1994. évi izraeli-jordániai békeszerződés⁷² volt. A rendezési erőfeszítések eredményeként írták alá 1993 szeptemberében a palesztin-izraeli Elvi Nyilatkozatot (DPO), majd 1995 szeptemberében a palesztin autonómia egyezményt.⁷³

A madridi folyamatnak köszönhetően az 1993 nyarán tető alá hozott Elvi Nyilatkozat, és a hozzá kapcsolódó, a palesztin autonómiát részletesen szabályozó 1995 szeptemberi megállapodás (Osló-1, Osló-2) előírásai napjainkig csak részben teljesültek. Az oslói folyamat, mely az ENSZ Biztonsági Tanács 242. és 338. határozatára, a területet békéért

⁶⁸ A Camp David-i keretegyezmények az egyiptomi-izraeli békeszerződés, a palesztin autonómia és az arab izraeli kapcsolatok rendezésének általános kérdéseiről szövegezték.

⁶⁹ Israel Ministry of Foreign Affairs (IMFA): *Israel-Egypt Peace Treaty*, 26 Mar 1979. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/Israel-Egypt%20Peace%20Treaty>. Látogatva: 2009.10.20.

⁷⁰ Az ENSZ BT 1967 novemberében született 242. számú határozata, amely azóta is a rendezés kiindulópontjának tekintett dokumentum, előírta az Izrael által elfoglalt területek kiürítését, illetve hogy a térség minden állama „biztonságos és elismert” határok között éljen. - United Nations Security Council *Resolution 242 (1967)*, 22 November 1967. Elektronikus formában: <http://daccess-ods.un.org/TMP/3478814.html>. Letöltve: 2009.10.12.

⁷¹ United Nations Security Council *Resolution 338 (1973)*, 22 October 1973. Elektronikus formában: <http://daccess-ods.un.org/TMP/1570101.html>. Letöltve: 2009.10.19. - United Nations Security Council *Resolution 425 (1978)*, 19 Mar 1978. Elektronikus formában: <http://daccess-ods.un.org/TMP/3176063.html>. Letöltve: 2009.10.19.

⁷² Israel Ministry of Foreign Affairs (IMFA): *Israel-Jordan Peace Treaty*, 26 Oct 1994. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/Israel-Jordan+Peace+Treaty.htm>. Látogatva: 2009.10.20.

⁷³ Gazdik: *Izrael biztonságpolitikája a békefolyamat tükrében*. 40. o.

elvre, három egymásra épülő rendezési fázisra alapozódott, igazából csak 1993-tól 1996 tavaszáig tartott. Ezalatt jött létre a Palesztin Hatóság, s részben megtörtént az autonómiának a Nyugati partra (Ciszjordániára) való kiterjesztése. A végleges rendezés témáiban azonban egyetlen megállapodás sem született.⁷⁴

Az oslói békefolyamatnak a palesztin és az izraeli oldalon egyaránt nagy számmal akadtak ellenzői, akik eleve elhibázottnak tartották már magukat a béketárgyalásokat is. Vannak, akik szerint a palesztin vezetők valójában sosem akartak békét, hiszen nem számolták fel a terrort, nem is törekedtek erre, hiszen nem mondtak le Izrael megsemmisítéséről. Az izraeli vezetés mindvégig folytatta a településpolitikát, hiszen valójában nem is akart palesztin államot, a palesztinok életkörülményeit rontó lépéseivel pedig nagymértékben hozzájárult a békefolyamat sikertelenségéhez. Megjegyzendő azonban, hogy a békefolyamat deklarált célja nem a palesztin állam létrehozása volt, csupán annak az időszaknak a szabályozása, amely során a két félnek megállapodásra kell(ett volna) jutnia a palesztin területek végső státusáról.⁷⁵

Az általánosan elterjedt álláspont (az Egyesült Államok és Izrael) szerint az oslói folyamat, de leginkább Camp David II. kudarcáért Jasszer Arafat okolható, aki visszautasította Ehud Barak „történelmi, gáláns ajánlatát” (generous offer), amit természetesen a palesztin fél egyáltalán nem tartott „nagylelkűnek”, s alapjában véve Izraelt tette felelőssé a megállapodás meghiúsulásáért.⁷⁶ Mindenesetre nem meglepő, hogy a felek egymást hibáztatják a kudarcért.

Bár az elején még egyáltalán nem volt egyértelmű, most már elmondható, hogy az oslói folyamat végső célja az átfogó rendezés, a tartós béke megteremtése lett volna, a „kétállamos” megoldás logikája alapján. Az elképzelés az volt, hogy a felek először elismerik egymás legitimitását, majd az átmeneti időszak alatt egy bizonyos területen (Gáza, Jerikó) létrehozzák a palesztin autonómiát, amelyet majd fokozatosan terjesztenek ki Cisjordániára. Az átmeneti időszak végére hagyták azonban a végleges státus

⁷⁴ Gazdik Gyula: *A békefolyamat és a palesztin államiság feltételei*. In.: *Nemzet és biztonság*: biztonságpolitikai szemle, I. évfolyam, 11. szám, 2008. december. 3-4. o.

⁷⁵ Paragi Beáta: *Békefolyamathoz kötött államépítés a Közel-Keleten: a palesztin eset tanulságai*. In.: *Külügyi szemle: a Magyar Külügyi Intézet folyóirata* (2002-). VIII. évfolyam, 2009/1. szám. 74. o.

⁷⁶ Lásd Barghouti, Mustafa: *Why Palestinians Could Not Accept Barak's Proposal*. In.: *Mideast Journal*, April 16, 2001. Elektronikus formában: <http://www.antiimperialista.org/content/view/1930/87/>. Látogatva: 2009.10.09. – A palesztin érveket 11 pontban foglalja össze Eldar, Akiva: *What Went Wrong at Camp David – The Official PLO Version*. Elektronikus formában: <http://www.uga.edu/islam/campdavid.html>. Látogatva: 2009.10.09.

rendezését, mely végül egyre inkább elhúzódott.⁷⁷ Mintegy 7 éven keresztül átmeneti egyezmények sora született, míg a kulcskérdések vonatkozásában azonban nem történt semmi előrelépés. A legvitatottabb problémák megoldásáról szinte elképzelés sem volt.⁷⁸

Arafat állandó nyomás alatt volt a palesztin radikálisok részéről. Nem engedhetett sem az 1967-es határokból, sem Jeruzsálem kérdéséből, sem a menekültek visszatéréséből anélkül, hogy a palesztin érdekek elárulásával vádolták volna. Megjegyzendő, hogy hasonló nyomás nehezedett az izraeli vezetőkre is. Az oslói folyamattal összefüggő izraeli belső társadalmi ellentétek 1995 októberében az 1994-ben Nobel-békedíjjal kitüntetett Jichák Rabin miniszterelnök ellen Jigal Amir szélsőséges jobboldali nézeteket valló zsidó diák által végrehajtott merényletben csúcspontot értek el.

Mindazonáltal nem tekinthető teljesen hiábavalónak az oslói békefolyamat évtizede. Dennis Ross szerint „a békefolyamat... megváltoztatta a Közel-Kelet tájképét. Az egymással tárgyaló arabok és izraeliek ideája többé már nem tekinthető illegitimnek.” Továbbá „az arabok és az izraeliek kölcsönös elismerése visszafordíthatatlannak bizonyult.”⁷⁹ A másfél évtizede megkötött megállapodások jelentős előrelépésnek bizonyultak, hiszen a palesztin nép története során először kapott rá lehetőséget, hogy saját ügyeit önállóan intézhesse a Palesztin Nemzeti Hatóság (megalapításakor PH, majd 1994-től PNH) keretein belül, valamint hogy az otthonuknak tekintett földrajzi területen autonómiával rendelkezzen.⁸⁰ Az oslói folyamat gazdasági szempontból sem tekinthető kudarcnak. A palesztin nép esélyt kapott rá, hogy bebizonyítsa, képes normális életet folytatni azon területeken, amelyek a PH funkcionális és területi fennhatósága alá kerültek, illetve amelyekben az izraeli hadsereg visszavonulásakor azonnal hatályon kívül helyezték az izraeli törvényeket és katonai rendeleteket.⁸¹

Jichák Rabin az Elvi Nyilatkozat aláírásának előestéjén így értékelte a helyzetet:

„Ha már egyszer a zsidó nép eldöntötte, hogy Izrael földjén telepedik le, akkor meg kell szilárdítanunk a zsidó államot; de tudomásul kell vennünk azt is, hogy kik a szomszédaink – az arab országok, a százmillió iszlám világ. Két módja van annak, hogy e realitással együtt éljünk: az erőszak és a terror elhúzódó háborúja, vagy a béke. Nincs harmadik választás. A háborúknak kockázatot vállalunk. Azt hiszem, a békéért kiszámított kockázatot kell vállalnunk.”⁸²

⁷⁷ A hosszan tartó átmeneti megoldások eleve nem vezethetnek eredményre, mivel azok csupán a bizalmatlanságot erősítik. Az „átmeneti” időszakot a felek rendszerint mindig „helyezkedésre” használják fel, hogy jobb tárgyalási pozícióba kerüljenek.

⁷⁸ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 183-184. o.

⁷⁹ Ross, Dennis: *The Missing Peace: The Inside Story of The Fight for Middle East Peace*. Farrar, Straus and Giroux, New York, 2004. 759. o.

⁸⁰ Paragi: *Békefolyamathoz kötött államéptetés a Közel-Keleten: a palesztin eset tanulságai*. 74. o.

⁸¹ Uo. 76. o.

⁸² Jichak Rabin Clyde Habermannak, a The New York Times tudósítójának adott interjújában. Idézi Kurzman: *A béke katonája: Jichák Rabin élete*. 514. o.

5. A szembenálló felek

Ha jobban megnézzük, sem a palesztinok, sem az izraeliek nem tehetőek felelőssé a konfliktusért, sokkal inkább elszenvedői annak. A szembenállás rendkívül összetett, mivel a két tábor jelentős mértékben differenciált.⁸³ A külső szemlélők gyakran esnek abba a hibába, hogy úgy tekintenek az arab-izraeli szembenállásra, mintha a mögött egy egységes izraeli és egy egységes arab (palesztin) álláspont húzódná. Pedig, ezzel szemben mindkét oldal jelentős mértékben megosztott, és mindkettőben megtalálhatóak azok az irányzatok, amelyek csak az erőszakban látják a megoldást, és azok is, amelyek a két nép békés egymás mellett élését támogatják. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy mind az izraeli, mind a palesztin politikai vezetés szinte állandó nyomás alatt áll „saját tábora” radikális és mérsékelt erői részéről. Ezért az a döntés, amely egyeseknek enyhe vagy engedékeny, másoknak túl kemény. Emiatt a differenciáltság miatt a másik féllel folytatott tárgyalásokon mindig szem előtt kell tartani, hogy vajon mit követel tőlük, illetve mit fogad el saját közvéleményük és a különböző érdekképviseleti szervezetek.⁸⁴

5.1. A palesztinok⁸⁵

A palesztin és a zsidó identitás kérdései is a palesztin-izraeli konfliktus vitatott pontjai közé tartoznak, melyeket illetően mindkét táboron belül nagymértékben eltérő véleményekkel lehet találkozni. A cionisták szerint például saját identitással rendelkező önálló palesztin nemzet sohasem létezett. Golda Meir egyszer ki is jelentette, hogy „sohasem volt olyan, hogy palesztinok. Mikor létezett egy független palesztin nép, palesztin állammal?”⁸⁶ Valójában a „palesztinok” kifejezés is csak az 1967-es háború után kezdett elterjedni. 1948 és 1967 között Júdea, Szamária és Kelet-Jeruzsálem arab lakóit

⁸³ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 12. o.

⁸⁴ Uo., 211. o.

⁸⁵ Az 1964-ben elfogadott Palesztin Nemzeti Charta kimondta, hogy a palesztinok azok az arabok, akik 1947 előtt Palesztina területén éltek, illetve mindazok, akik palesztin apától születtek ezen időpontot követően, akár az érintett területen kívül is. Lugosi: i.m. 396. o.

⁸⁶ Golda Meirt idézi Kimmerling-Migdal: *The Palestinian People: A History*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2003. xxvi. o.

jordániaiaknak, azt megelőzően dél-szíriaiaknak nevezték.⁸⁷ Sokan osztják ezt az álláspontot.

Egy amerikai-arab újságíró szerint:

„Nincs palesztin nyelv. Nincs külön palesztin kultúra. Sohasem létezett egy Palesztina nevű ország, amelyet palesztinok kormányoztak volna. A palesztinok arabok, megkülönböztethetetlenek a jordániaiaktól, a szíriaiaktól, a libanoniaktól, az irakiaktól stb.”⁸⁸

Ezzel szemben a szélsőséges palesztin nacionalisták a „palesztin nemzetet” egészen a kánaánitáktól eredeztetik, a mérsékeltbbek a 19. századtól. A pánarab nacionalizmus mindössze az „arab haza” egy szegmensének tekinti a palesztin nemzettudatot, míg az iszlamizmus eleve az iszlám egység megbontásával vádolja a különböző nemzeti identitásokat.⁸⁹

5.2. Az izraeli zsidóság

Izraelt is számos politikai és társadalmi törésvonal tagolja. Az Izrael Államban élők állandóan szembesülnek azzal a kérdéssel, hogy valójában „ki a zsidó?” – vagy „ki az igazi zsidó?”. Erre a kérdésre hasonlóképp lehetetlen egyértelmű választ adni, mint az ezzel a konfliktussal kapcsolatos oly sok másik esetben. További kérdés, hogy vajon milyen szinten köthető össze a zsidó identitás az izraeli identitással, a kettőnek meg kell-e egyeznie egymással, és ha igen, hogyan azonosuljanak ezzel a zsidó állam nem zsidó állampolgárai? Elfogadható-e az a meghatározás, hogy zsidó az, aki annak tartja magát? Az ortodoxok szerint nem, a világiak szerint viszont igen. Vagy inkább csak az zsidó, akit a többiek annak tartanak?

Mindenképp megjegyzendő, hogy valójában zsidóság sem létezett „tisztá” formájában. Ami azt illeti, maga az ortodoxia is egy, a modern korban létrejött ágazat. A diaszpóra⁹⁰ zsidóságának sincs egységes identitása, ahogy lényegében Izraelnek, illetve az izraeli zsidóságnak sincs. Az izraeli „olvasztótégely” nem működött olyan hatékonyan, mint az amerikai, s így nem sikerült létrehozni sem az egységes izraeli zsidó, sem az egységes héber nemzetet. Kijelenthető, hogy az izraeli zsidóságot is mély megosztottság jellemzi. Az állam stabilitásának szempontjából elengedhetetlen egység biztosításának pedig az

⁸⁷ Rosenblit, Mark S.: „*Palestinian*” Identity As Propaganda Device. Elektronikus formában: <http://www.rosenblit.com/Palestine.htm>. Látogatva: 2009.10.10.

⁸⁸ Joseph Farah: *Myths of the Middle East*. *WorldNetDaily*, October 11, 2000. http://www.wnd.com/news/article.asp?ARTICLE_ID=15066. Látogatva: 2009.10.10.

⁸⁹ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 212. o.

⁹⁰ A diaszpóra kifejezés ‘szétszóratást’ jelent. Általában a Szentföldön kívül élő zsidó közösségekre használják. A kifejezés utalhat magának a szétszóratásnak az eseményeire (római kori diaszpóra) és azokra az országokra is, ahol a zsidók letelepedtek. Drummond: i.m. 271. o.

egyik leghatásosabb módja a fenyegetettségérzet állandósítása, s a belső kultúrharc áthelyezése a külső ellenséggel folytatott harcra.⁹¹

Az egyik legmélyebb megosztottság a zsidóságon belül a vallásos és a világi zsidók ellentéte. Az egyik szélsőséges pólust a vallást a legszigorúbban vevő ultraortodoxok képviselik, míg a másikat a vallást egyáltalán nem gyakorlók. A vallásos zsidók egy része – mindenekelőtt az ultraortodoxok – kifejezetten anticionista felfogást képviselnek, még Izrael Állam létét is elutasítva, miután a zsidó államot csak Isten hozhatja létre. Izraelnek elsősorban azért sincs alkotmánya, mert az ortodoxok a zsidó államot teokráciaként értelmezik, amelyben Isten törvénye a meghatározó, s ezért nincs is szükség ember alkotta alaptörvényre. Mikor az alkotmányozás vitája zajlott, Zerah Wahrhaftig, az alkotmányügyi bizottság elnöke a következőket mondta: „Az alkotmányt nem alkotjuk, hanem a Mindenható adományaként kapjuk.”⁹² Mivel a vallásosok nem járultak hozzá egy világiak által kikényszerített alkotmányhoz, végül elhalasztották a döntést. Helyette a parlament külön-külön hagyja jóvá az alkotmány fejezeteit, és ha mind elkészül, ezt tekintik majd az ország alkotmányának. Ennek eredményeként az elmúlt évek folyamán eddig 11 alaptörvény készült,⁹³ azonban ezek máig sem álltak össze alkotmánnyá.⁹⁴

Emellett a mély vallási megosztottság mellett felrajzolható még a poszt- és a neocionizmus nézeteit vallók, az arab zsidók és az európai zsidók ellentéte, a judaizmus vallási differenciáltsága, és természetesen Izraelben is jelen van a pártpolitikai megosztottság. Ezekre azonban már csak a terjedelmi korlátokra való tekintettel sem áll módomban kitérni.

5.2.1. A zsidó identitás és Izrael biztonságfelfogása

A zsidó identitás szerves elemévé vált a 20. század harmincas-negyvenes éveitől a holokauszt, amely mintegy utólag alátámasztotta a cionizmus fő céljának, Izrael Állam létrehozásának a szükségességét. Izrael ma már elválaszthatatlanul összefonódik a holokauszttal és a zsidókérdéssel, s emiatt különleges pozíciót kér magának a világ országai sorában.⁹⁵ Benjámín Netanjahu izraeli miniszterelnöknek az ENSZ közgyűlés 2009-es ülészakájának alkalmából elmondott beszédét az iráni elnök, Mahmúd Ahmadinezsád holokauszttagadó állításaira reagálva azzal indította, hogy élesen bírálta

⁹¹ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 249-250. o.

⁹² Idézi van Diggele, Els: *Egy nép, amely külön lakik. zsidó identitás a mai Izraelben*. HVG Kiadói Rt., Budapest, 2005. 49. o.

⁹³ Izrael Állam alaptörvényeit lásd <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Politics/basictoc.html>. Látogatva: 2009.10.10.

⁹⁴ Gazdik Gyula: *Az izraeli pártrendszer főbb jellemzői*. 4. o., Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 261. o.

⁹⁵ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 251. o.

azokat, akik nem hagyták el az üléstermet a vitatott iráni vezető egy nappal korábban elmondott beszéde alatt. Ahmadinezsádnak a holokauszt megtörténtét kétségbe vonó kijelentéseire válaszolva Netanjahu az 1942-es wanssee-i konferencia jegyzőkönyvét lobogtatva kérdezte: "Ez a protokoll, hazugság volna?" Netanjahu az Auschwitz-Birkenau Koncentrációs Tábor építési tervrajzait is felmutatta, rajtuk Hitler helyettesének, Heinrich Himmlernek az aláírásával.⁹⁶

Az üldöztetés, a fenyegetettség megnyilvánul a zsidókérdés, az antiszemitizmus gyakran indokolatlannak tűnő hangsúlyozásában. Nátán Saranszki szerint „az elmúlt néhány évben az új antiszemitizmus hulláma terjedt el a világon”, amely vitathatatlanul Izraelre fókuszál. „Bármerre is nézzen az ember, a zsidó állam áll az antiszemita áradat központjában.”⁹⁷ Az „új antiszemitizmus” azonban a régivel ellentétben nem a zsidó népre és a zsidó vallásra, hanem a zsidó államra irányul.

Az antiszemitizmus a zsidó identitás megőrzésének egyik markáns eszközévé vált, s igen sok zsidó egyenlőségjelet tesz az antiszemitizmus, a zsidóüldözés és az „Izrael-ellenesség” közé, antiszemitának bélyegezve bárkit, aki az izraeli politikai vezetést bíráló megjegyzéseket tesz. A helyzetet nehezíti, hogy mindennek megvan a valós alapja. Ebben a tekintetben nem csak a zsidóüldözésekről és a holokausztról van szó, hanem az újra és újra deklarált arab törekvésekről Izrael megsemmisítésére.⁹⁸

Az izraeli társadalom⁹⁹ túlélésért folytatott küzdelemre épülő biztonságfelfogása nagy változásokon ment keresztül az állam kikiáltása óta. Az utóbbi évtizedek alatt Izraelben erősen elmosódott az állam biztonsága és a személyes, egyéni biztonság közötti határ.¹⁰⁰ Az 1930-1940-es évek eseményei során kialakult a zsidó nemzeti konszenzus a modern Izrael létrehozásának elengedhetetlensége kapcsán, majd az 1970-1980-as évektől egyre erősebbé vált az (izraeli) zsidó társadalom megosztottsága abban a kérdésben, hogy mégis milyen tényezők garantálják az állam biztonságát, illetve fennmaradását.¹⁰¹

⁹⁶ Selján Péter: *Súlyos antiszemitizmus, az izraeli miniszterelnök reagált*. Kitekintő.hu. 2009. szeptember 25. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/09/25/sulyos_antiszemitizmus_az_izraeli_miniszterelnok_reagalt/. Látogatva: 2009.10.10.

⁹⁷ Sharansky, Natan - Dermer, Ron: *The Case for Democracy. The Power of Freedom to Overcome Tyranny & Terror*. Public Affairs, New York, 2004. 221. o.

⁹⁸ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 252. o.

⁹⁹ Az izraeli társadalom kifejezés elsősorban az Izraelben élő zsidóságra, Izrael állampolgárainak mintegy 80 százalékára vonatkozik.

¹⁰⁰ Paragi Beáta: *Biztonsági percepciók Izraelben*. In.: *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, II. évfolyam, 7. szám, 2009. szeptember. 61. o.

¹⁰¹ Uo. 65. o.

Ahogy Jichak Rabin 1967-ben megfogalmazta: az állam egyfajta szunnyadó háború résztvevője, amely konkrét katonai műveletek hiányában is létező fenyegetést jelent.¹⁰² Az 1948-67 közötti időszakban fogalmazódott meg a megelőző csapás szükségessége, amely a korábbi izraeli nemzetbiztonsági gondolkodás egyik központi fogalma. Izrael beavatkozása a libanoni polgárháborúba (1978, 1982) és az első intifáda kitörése (1987) sokkolta az izraeli társadalmat. Mindezek tapasztalatai nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a baloldal inkább a tárgyalásos rendezésben lássa a konfliktus megoldását, ezáltal Izrael biztonságának hosszú távra való garantálását. Az első intifáda lecsendesülése egybeesett a hidegháború végével, egy optimista hangulatú új világrend kialakulásának reményével. A helyzeten azonban sokat változtatott a végül mindkét oldalon csalódást okozó oslói békefolyamat, és az al-Akszá intifáda öngyilkos merényletei, amelyek valósággal sokkolták a társadalmat.¹⁰³ A második palesztin felkelés idején az izraeli emberek többsége akár oda is adta volna a Gázai övezetet és a Nyugati partot a palesztinoknak, csak hogy vége legyen végre az erőszaknak és az állandó félelemnek, amelyben éltek.¹⁰⁴

Izrael biztonságfelfogása eredetileg természetszerűleg államközpontú, amelyben az állam célja a zsidóság számára menedéket nyújtani, illetve biztosítani állampolgárai számára a demokratikus politikai berendezkedés feltételeit. Azonban a katonai stratégiák és a diplomáciai tevékenység célja elsődlegesen a nemzet túlélésének biztosítása, még ha csak az alvó háború időszakát élik is éppen. Izrael belső stabilitásának fontos garanciája az olyan külső fenyegetések napirenden tartása, mint a zsidó állam elpusztítására felszólító retorika, az aszimmetrikus állapot a közel-keleti térség és Izrael között, az iráni atomprogram, illetve a megszállt palesztin területek kérdésének megoldatlansága.

Paragi Beáta szerint:

„A diaszpóralét, az évezredek zsidóüldözések, a holokausztt kollektív tudatba beépült személyes élményeket tükröző tapasztalatai, az állam megalapítását kísérő arab reakciók, az arab-izraeli háborúk egyaránt azt a meggyőződést erősítik, hogy a zsidó nép, Izrael állam, illetve az e közösségekben elhelyezkedő egyén a pusztta létezéséért küzd.”¹⁰⁵

Az ellenséges környezet miatt Izrael a lakosság számához és az ország nagyságához képest mindig is jelentős létszámú fegyveres erőt tartott fenn.¹⁰⁶ Mindemellett már a korai

¹⁰² Paragi: *Biztonsági percepciók Izraelben*. 65. o.

¹⁰³ Uo. 68. o.

¹⁰⁴ Varga Attila: *Az izraeli-palesztin békefolyamat: szakdolgozat*. ZMNE, Budapest, 2002. 28. o.

¹⁰⁵ Paragi: *Biztonsági percepciók Izraelben*. 71. o.

¹⁰⁶ A jelenleg 176 ezer fős haderő vezetése szükséghelyzetben 445 ezer tartalékost képes mozgósítani. A sorkötelezettség férfiaknál 36, nőknél, ha nincs családjuk, 21 hónap. A sorkatonai szolgálat csak a zsidó és a drúz állampolgárokra kötelező. Forrás: The Institute for National Security Studies (INSS). [http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1245235226.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1245235226.pdf). 11. o. Letöltve: 2009.10.11.

időszakban létfontosságúnak tartották a megfelelő elrettentő erő biztosítását, melynek központi eleme az atomfegyver. Az orosz hírszerzés jelentései¹⁰⁷ szerint Izrael évi 5-10 nukleáris fegyver előállításához elegendő urániumkészlettel rendelkezik, így az 1968-óta felhalmozott nukleáris eszközeinek száma 200-300 közé tehető.¹⁰⁸ Jelenleg Izrael a Közel-kelet egyetlen, nukleáris fegyverrel rendelkező hatalma, és a mindenkori kormány igyekszik is mindenáron megakadályozni, hogy az ország közvetlen biztonsági környezetében valamely hatalom nukleáris fegyverre tegyen szert.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Russian Foreign Intelligence Service: *Report of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction*, Moscow, 1993. In.: *Journal of Palestine Studies* (JPS), Vol. 22, no. 4, 1993/4. 135. o.

¹⁰⁸ Ezeket a becsléseket azóta több jelentés is megerősítette lásd: *GlobalSecurity.org*: Nuclear Weapons Stockpile-Israel: <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/israel/nuke-stockpile.htm>. Látogatva: 2009.10.29. - *Federation of American Scientists*: Nuclear Weapons-Israel: <http://www.fas.org/nuke/guide/israel/nuke/>. Látogatva: 2009.10.29.

¹⁰⁹ Gazdik: *Izrael biztonságpolitikája a békefolyamat tükrében*. 38. o.

6. Ütközőpontok

A palesztin-izraeli konfliktusnak van néhány olyan alapvető fontosságú kérdése, sarokpontja, amelyekre mai napig eredménytelenül keresik a megoldást. Egy részük aligha oldható meg tárgyalásos úton. Az egyes kérdések eltérő értelmezése és a vallási tényezők sokszor igencsak megnehezítik a viták rendezését. A következő öt oldalon ezeket az ütközőpontokat veszem sorra.

A menekültkérdés • A konfliktus egyik kulcskérdésének a menekültprobléma tekinthető. Az első arab-izraeli háború során otthonuk elhagyására kényszerült palesztin arabok számát a különböző források 520 ezer és 1 millió fő közé teszik, habár ez a szám is erősen vitatott.¹¹⁰ Ez a menekültáradat alapozta meg az arab-izraeli konfliktus egyik legsúlyosabb kérdését, amelyről máig eltérőek az álláspontok. Többek között a ma mintegy 2 millió embert érintő menekültkérdés megoldatlansága jelenti Izrael számára az egyik legnagyobb problémát nemzetközi helyzetének rendezése körül. Mellesleg alkalomadtán ezen menekültek közül kerülnek ki a legelszántabb ellenállók és öngyilkos merénylők.¹¹¹ Az arab és tágabban a muszlim közvélemény számára a mai napig érthetetlen, hogy ha a zsidóknak kétezer év után jogukban állt apáik földjére visszatérni, hogyan tagadható meg ugyanez a jog a palesztin menekültektől.¹¹²

Bibó István közel-keleti béketerve szerint a menekültkérdés árnyalt kezelése és megoldásának ígérete közelebb hozná a rendezést, hiszen korántsem beszélhetünk homogén menekült társadalomról. A régi menekültek jelentős része már integrálódott kényszerlakhelye társadalmába, az elmúlt öt évtized alatt pedig két olyan generáció is felnőtt, amelyeknek nincs személyes élményük a hajdani Palesztináról. Ők hajlanának a kompromisszumra, hogy az 1967-es határok elfogadása jelentse a végleges megállapodás alapját. Számukra egyértelmű, hogy szülőföldjükre többé már nem térhetnek vissza.¹¹³

¹¹⁰ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 330. o.

¹¹¹ Szabó A. Ferenc: *Bibó István közel-keleti béketerve*. In.: *Új honvédségi szemle: a Magyar Honvédség központi folyóirata*, LVI. évfolyam, 7. szám, 2002. július. 110-111. o.

¹¹² N. Rózsa – Tüske: i.m. 53. o.

¹¹³ Szabó A.: i.m. 110. o.

Izrael telepespolitikája • A cionista ideológia lényege mindig is Palesztina földjének kolonizálása, betelepítése volt, melynek eredményeképpen 1882-től kezdődően folyamatosan jöttek létre újabb és újabb zsidó telepek és kolóniák Palesztinában.¹¹⁴ Az izraeli kormány az állam megalakulásától kezdve aktív település- és telepespolitikát folytatott. A zsidó telepek létesítése az 1967-ben megszállt területeken fokozatosan kezdődött,¹¹⁵ majd Ariel Saron gyorsította azt fel.

A ciszjordániai zsidó telepek bővítésének befagyasztását mindmáig nem sikerült elérni, holott az Mahmúd Abbász palesztin elnök egyik feltétele a béketárgyalások újakezdéséhez. A palesztinok Izrael teljes kivonulását szeretnék elérni, csak hogy jelenleg 2,5 millió palesztin között több mint száz településen¹¹⁶ 0,5 millió zsidó él, közülük 200 ezer Kelet-Jeruzsálemben.¹¹⁷ Joe Biden amerikai alelnök a 2009-es AIPAC konferencián elmondott záróbeszédében kijelentette, hogy az izraeli vezetőknek el kell fogadniuk a két államos megoldást. Egy halk megjegyzés után – „Nem fog tetszeni nektek, amit most mondani fogok” – Biden kihangsúlyozta, a palesztin államnak helyet kell biztosítani, ehhez pedig Izraelnek abba kell hagynia a zsidó telepek építését a Nyugati Part jelenleg izraeli irányítás alatt álló területein.¹¹⁸ Ezzel szemben Benjamin Netanjahu 2009 szeptemberében több száz telep bővítését engedélyezte, hozzátéve, hogy a béketárgyalásokat megelőlegezve 6-9 hónapra beszüntetik majd az építkezéseket. A miniszterelnöki bejelentés az USA, az EU és természetesen a Palesztin Hatóság részéről is felháborodást keltett.¹¹⁹ A ciszjordániai zsidótelepek bővítésének beszüntetésére 2009. június 26-án a G8-ak is felszólították Izraelt. Az Egyesült Államok már régóta próbálja rávenni az arab államokat, hogy tegyenek engedményeket Izraelnek a telepek befagyasztásáért cserébe, beleértve izraeli kereskedelmi irodák újrainyitását néhány országban, valamint az Ázsia felé tartó izraeli repülők légtérhasználatának engedélyezését. Ezen engedmények megadását könnyen veszélyeztetheti Netanjahu lépése.¹²⁰

¹¹⁴ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 340. o.

¹¹⁵ Uo. 343. o.

¹¹⁶ A ciszjordániai zsidó telepek térképét lásd jelen dolgozat 3. számú mellékletében az 52. oldalon.

¹¹⁷ Keresztes Imre: *Izraeli diktátumok és palesztin radikalizálódás*. In: *HVG*. 2009. október 03. XXXI. évfolyam, 40. szám. 28. o.

¹¹⁸ Selján Péter: *"Nem fog tetszeni, amit most mondani fogok!"* In: *Kitekintő.hu*, 2009. május 20. http://kitekinto.hu/izslam/2009/05/20/nem_fog_tetszeni_amit_most_mondani_fogok. Látogatva: 2009.10.13.

¹¹⁹ Selján Péter: *Újabb zsidótelepek százai?* Az USA kifogásolja Izrael tervét. In: *Kitekintő.hu*, 2009. szeptember 7. http://kitekinto.hu/izslam/2009/09/07/zsido_telepek_akar_az_usa_val_szemben_is. Látogatva: 2009.10.20.

¹²⁰ Selján Péter: *G8: Izrael állítsa le a zsidótelepek építését!* In: *Kitekintő.hu*, 2009. június 27. http://kitekinto.hu/izslam/2009/06/27/g8_izrael_allitsa_le_a_zsidotelepek_epiteset. Látogatva: 2009.10.20.

Jeruzsálem státusa • Jeruzsálemre mindkét szembenálló fél igényt tart, mint nemzeti államának fővárosára. Jeruzsálem státusára vonatkozóan ma is az 1940-es években hozott nemzetközi határozatok vannak érvényben, amelyek azonban nemzetközi jogi szempontból csupán ajánlások. „Jelenleg nem mutatható fel olyan nemzetközi szerződés, melyből a Jeruzsálem feletti legitím uralom egyértelműen levezethető lenne.”¹²¹

Schweitzer András szerint a Jeruzsálem feletti szuverenitás rendezése kétségtelenül az arab-izraeli konfliktus megoldásának kulcsa, amelyhez hasonló kihívást talán csak a palesztin menekültek kérdésének megoldása jelenthet.¹²² A Jeruzsálem-kérdés rendezése elsődlegesen politikai probléma, ugyanakkor az elmúlt évtizedekben számos tanulmány foglalkozott a város nemzetközi státusával, sőt 1980-ban Bécsben egy nemzetközi konferenciát is tartottak a kérdéstről.

Miközben Izrael Állam hivatalosan Jeruzsálemet (beleértve az 1967-ben elfoglalt Kelet-Jeruzsálemet) tartja fővárosának, a nemzetközi közösség az ENSZ BT 242. határozata nyomán a háború általi területszerzés törvénytelenységére hivatkozva sosem fogadta el ezt. Eszerint úgy tűnhet, a Jeruzsálem feletti izraeli szuverenitás teljes egészében jogtalan, hiszen Kelet-Jeruzsálem az 1967-es háború során került Izraelhez, Nyugat-Jeruzsálem pedig az 1948-as első arab-izraeli háború során. Izrael a következő jogi érvekkel (is) próbálta alátámasztani Jeruzsálem feletti uralmát:¹²³

1. A brit fennhatóság 1948-as megszűnése után Jeruzsálem tulajdonos nélküli terület (tersus nullus) lett, mivel az erről rendelkező 1947. novemberi 181 (II)-es ENSZ közgyűlési határozat ellenére nem vette át a hatalmat nemzetközi rezsím.
2. A Közgyűlés határozata érvénytelenné vált az arab államok elutasítása által, amellyel Izrael arra kényszerült, hogy ellenőrzése alá vonja a város nyugati részét a zsidó lakosság védelmének érdekében.
3. Kelet-Jeruzsálem 1967-es elfoglalása önvédelmi háború eredményeként következett be.
4. A Kelet-Jeruzsálemet korábban ellenőrző Jordániának nem volt jogalapja annak birtoklására.

Jeruzsálem jogi státusáról Nagy-Britanniától származik az egyik legvilágosabb álláspont. 1997 júliusában Derek Fatchett, a brit külügyminisztérium közel-keleti kapcsolatokért felelős államtitkára kijelentette: „Szerintünk Jeruzsálem státusát a végső státustárgyaláskon kell eldönteni: elismerjük Izrael *de facto* fennhatóságát Nyugat-Jeruzsálem felett, de kelet-Jeruzsálemben Izraelt megszálló hatalomnak tartjuk.”¹²⁴ A nemzetközi közösség túlnyomó többsége (az Egyesült Államok is) ezen az állásponton

¹²¹ Schweitzer András: *Jeruzsálem nemzetközi jogi státusa*. In.: *Külügyi szemle: a Magyar Külügyi Intézet folyóirata* (2002-). II. évfolyam, 2003/1. szám. 62. o.

¹²² Uo. 62. o.

¹²³ Uo. 72-73. o.

¹²⁴ Idézi Schweitzer: *Jeruzsálem nemzetközi jogi státusa*. 74. o.

van.¹²⁵ Ennek megfelelően valamennyi ország Tel-Aviv-ban üzemelteti külképviseleteit. Jeruzsálem státusza, mint a leendő palesztin állam fővárosa, egy olyan alapkövetelés a palesztin fél részéről, amelytől egy politikai vezetője sem állhat el.¹²⁶

Biztonság • Izrael Állam ellenséges környezetben való megalakulására tekintettel érthető, hogy a biztonság meghatározó szerepet játszik Izrael életében, mondhatni mindent ennek rendel alá.¹²⁷ Az Egyesült Államok az elmúlt évtizedekben mindig is gondoskodott Izraelnek az arab országokkal szembeni haditechnikai fölényének fenntartásáról. Izrael tartja fenn a világ egyik legmodernebb fegyveres erejét, fejlett hadiiparának köszönhetően a legkorszerűbb haditechnikai eszközökkel rendelkezik. Mindazonáltal fontos szerepet tölt be Izrael biztonsága szempontjából a palesztin rendőrség is, amelynek feladata lenne a palesztin területekről kiinduló valamennyi erőszakos cselekmény megfékezése.

Vízmegosztás • A régió természeti adottságainál fogva jelentős kérdés a felek közötti vízmegosztás is.¹²⁸ Izrael vízfogyasztása igen jelentős. Az egy főre jutó vízfelhasználás mintegy ötszöröse a környező arab államokénak, és hétszerese a megszállt területeken élő palesztinokénak. A rendelkezésre álló vízkészletek ugyanakkor korlátozottak. Becslések szerint az izraeli vízfogyasztás több mint 40 százalékát ciszjordániai vízforrások fedezik. Egyértelmű, hogy nem fogadható el olyan rendezés, amely a leendő palesztin állam vízkészletei feletti szuverén ellenőrzését hátrányosan érintené.

Gazdaság • Izrael és a palesztin területek gazdasága szintén a konfliktus egyik sarkalatos pontja, hiszen stabil gazdaság nélkül lehetetlen politikai stabilitást teremteni. Az átmenetiségre, illetve fokozatosságra épülő rendezési tervek a Camp David-i keretegyezmények (1978) óta arra a megfontolásra épülnek, hogy a „munkával és a biztos jövedelemmel rendelkező „boldog” palesztinok megszállás alatt (is) hajlandóak lesznek a politikai rendezésről tárgyalni. A palesztin gazdasági prioritást az izraeli biztonsági követelményekkel összekapcsolódó meggyőződést tűnt elfogadni az oslói folyamatot aláíró PFSZ/Fatah.¹²⁹ A palesztin gazdaság legalapvetőbb feltétele a viszony normalizálása Izraellel, a béke megteremtése és a gazdaság reformja.

¹²⁵ Kelet-Jeruzsálem megszállását és az erre vonatkozó 1980-ban hozott izraeli államtörvény legitimitását sosem ismerte el a nemzetközi közösség.

¹²⁶ Selján Péter: *A Fatah sosem mond le Jeruzsálemről*. In: *Kitekintő.hu*, 2009. augusztus 9. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/08/09/a_fatah_osem_mond_le_jeruzsalemrl. Látogatva: 2009.10.20.

¹²⁷ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 356. o.

¹²⁸ Uo. 357. o.

¹²⁹ Nakleh, Kihalil: *The Myth of Palestinian Development*. Political Aid Sustainable Deceit. Jeruzsálem: Passia, 2004. 178. o. – Paragi Beáta: *Békefolyamathoz kötött államépítés a Közel-Keleten: a palesztin eset tanulságai*. 75. o.

Mégis általában kevés szó esik a gazdaság állapotáról. A jelenlegi világgazdasági válság mindkét felet nagymértékben sújtotta. Az ország gazdasági tevékenységének csaknem felét adó export több mint 7 százalékot esett az elmúlt hónapokban. Izrael exportfüggő gazdasága ennek ellenére 2009-ben maradt a központi bank által 1,5 százalékosra becsült visszaesésnél. A gazdaság helyreállása az év vége felé kezdődhet el, mindazonáltal a központi bank a korábbi 2,3-2,7 százalékról még 2009 áprilisának végén 1 százalékra csökkentette a 2010-re várt növekedési rátát. A 2010-re vonatkozó előrejelzések alapján a központi bank az export 3 százalékos és a fogyasztói kiadások 2,2 százalékos növekedését várja. A munkanélküliségi ráta azonban az eddig várt 7,7 százalékról 8,3-ra ugrott 2009-ben, míg 2008-ban 6,1 százalékot jegyeztek.¹³⁰ Ugyanakkor, ha Izraelben rossz állapotban van a gazdaság, a palesztin területeken joggal mondható katasztrófálisnak.

A Ciszjordániát ellenőrző Palesztin Hatóság költségvetési hiánya folyamatosan növekszik, ráadásul a kormány már több száz millió dollár hitelt vett fel kereskedelmi bankoktól, hogy fedezni tudja kiadásait. Szalám Fajjad miniszterelnök szerint az adományok elmaradása mellett a deficit elsősorban az izraeli "biztonsági" korlátozások eredménye, amelyek súlyosan érintik a palesztin gazdaságot. Ezt bizonyos mértékben Netanjahu is belátja, nem véletlen, hogy többször is szólt a korlátozások valamilyen mértékű lazításának szükségességéről.¹³¹ Az Egyesült Államok 2009 júliusában – támogatás képpen – 200 millió dollárt utalt át a Palesztin Hatóságnak.¹³² Mindezek ellenére 2009-ben a második palesztin intifáda 2000-es kitörése óta először érezhetik biztonságban magukat a ciszjordániai lakosok, ahogy a gazdaság is egyre jobb jeleket mutat, miközben a Palesztin Hatóság biztonsági erői második éve tartják fenn az általuk megszilárdított rendet. A Nemzetközi Valutaalap (IMF) Ciszjordánia gazdasági helyzetéről szóló jelentése 7 százalékos növekedést prognosztizált a 2009-es évre. Az autóeladások 2008-ban megkétszereződtek a 2007-es adatokhoz képest. Ramallah északi részén évtizedek óta nem látott nagyszabású építkezésekbe kezdenek, míg Jeninben a napokban nyílt meg egy hétemeletes áruház.¹³³

¹³⁰ Selján Péter: *Izraelt sem kíméli a válság*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. április 23.

http://kitekinto.hu/izlam/2009/04/23/izraelt_sem_kimeli_a_valsag. Látogatva: 2009.10.19.

¹³¹ Selján Péter: *Netanjahu segítene a palesztinokon*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. május 15.

http://kitekinto.hu/izlam/2009/05/15/netanjahu_segitene_a_palesztinokon. Látogatva: 2009.10.19.

¹³² Selján Péter: *Az USA kiségti a palesztinokat*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. július 27.

http://kitekinto.hu/izlam/2009/07/27/az_usa_kisegiti_a_palesztinokat. Látogatva: 2009.10.19.

¹³³ Selján Péter: *Érezni a változást Ciszjordániában*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. augusztus 03.

http://kitekinto.hu/izlam/2009/08/03/eljott_a_remeny_hajjala_ciszjordaniaban. Látogatva: 2009.10.19.

7. A rendezés körüli kérdőjelek

A válság rendezését illetően több opció is felmerült, azonban nem áll módomban mindre kitérni, főleg annak tekintetében, hogy az egyiknek kisebb a valószínűsége, mint a másiknak. Azonban arról mindenképp szót kell ejtenünk, hogy a Palesztina területén létesítendő állam(ok) vonatkozásában két, egymástól gyökeresen eltérő koncepció létezik: az „egy állam” és a „két állam” elve. Az „egy állam” elv alapján Palesztina területe egyetlen állam fennhatósága alá kell, hogy tartozzék, tehát vagy egy zsidó, vagy egy arab, vagy egy „két nemzetiségű” állam születne. Az egész történelmi Palesztina (Nagy-Izrael) területén létrehozandó egyetlen két nemzetiségű állam esélye minimálisnak mondható¹³⁴ sőt, Izrael szempontjából egyenesen elkerülendő.¹³⁵

A nemzetközi közösség, a palesztin vezetés, illetve az izraeli vezetés egy része által a kétállamos megoldás, azaz egy palesztin állam létrehozása vált elfogadottá, s ezt támogatja a palesztinok és az izraeliek többsége is.¹³⁶ Az azonban máig nyitott kérdés, hogy mikor, milyen határokkal, milyen fővárossal és az önálló államiság milyen kritériumaival jön létre a palesztin állam.¹³⁷

A „két állam” koncepció a Jordántól a Földközi-tengerig terjedő térség területének valamiféle felosztásában és egymás mellett két független állam – egy zsidó és egy arab/palesztin – létében gondolkodik. Ebben az esetben a problémát a területek, a határok és a főváros kijelölése jelenti, hiszen mindkét nemzetnek majdnem ugyanazon a területen található a szent helyei. A zsidó állam területe ráadásul egybefüggő, míg a leendő palesztin államé optimális esetben is két különálló részből (Gázai övezet, Nyugati-part) állna. Nem véletlen, hogy sokan tartanak attól, hogy a „palesztin állam” egy olyan, egymástól elszigetelt területekből álló, izraeli biztonsági övezetek által feldarabolt, az

¹³⁴ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 361. o.

¹³⁵ Bővebben lásd Peres, Shimon: *Why Israel needs a Palestinian state?* Ariga Online, 2002. <http://www.ariga.com/peresonpalstate.shtml>. Látogatva: 2009.10.20.

¹³⁶ Az önálló palesztin állam létrehozása mellett több érv is szól. Az izraeli gazdaság önmagában képtelen felszívni a palesztin munkaerőt: azt csakis egy növekedést mutató palesztin gazdaság teheti meg. Az izraeli gazdaságnak csak egy fejlett, diverzifikált palesztin gazdaság lehet a partnere, ezáltal több területen jöhet létre együttműködés. A gyorsan szaporodó és fiatalodó palesztin népesség gazdasági, szociális és egyéb problémáit is csak egy erős palesztin állam oldhatja meg.

¹³⁷ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 403. o.

önálló államiság kritériumainak csupán egy részével rendelkező entitásként jönne létre, amely lehetővé teszi Izrael számára a „palesztin állam” feletti ellenőrzést. Így az „önálló” palesztin állam szinte minden téren a zsidó államtól függene.¹³⁸

Az egyik legnagyobb kérdés, hogy ha Izraelnek nem áll szándékában teljesen visszavonulni a Nyugati-partról, mégis hogyan lehetne a maradék területen egy valóban „életképes” államot létrehozni? Az egyes izraeli tervek alapján készült térképek¹³⁹ jól szemléltetik, hogy ha az izraeli elképzelés teljesülne, egyfajta nyugati parti szigetvilág¹⁴⁰ jönne létre, amelynek igen vitatható az életképessége.

Léteznek olyan országok, amelyek hasonlóan elaprózott kis szigetekből állnak, mint a Nyugati-part palesztin irányítás alatt álló területei. Olyan viszont nem létezik, amelyet nem víz vesz körül, hanem egy másik államhoz tartozó területek határolják. Mégis milyen esélyei lennének egy ilyen, tenger nélküli szigetvilágnak, hogy valóban életképes állammá váljon? Még nyilvánvalóbb probléma, hogy a palesztin szigetvilág legnagyobb szigete a Gázai övezet lenne, amely teljesen el lenne vágva a Nyugati-parttól.¹⁴¹ A kétállamos megoldás csakis akkor életképes, ha a két fél kölcsönösen elfogadja és elismeri a másik létezéshez való jogát. Az 1991-es madridi konferencián Izrael és a palesztinok először folytattak egy asztal mellett közvetlen tárgyalásokat. A konferencia eredménytelensége azonban Izrael számára is nyilvánvalóvá tette, hogy a PFSZ nélkül lehetetlen érdemi eredményt elérni. Ezért került sor a norvégiai titkos tárgyalásokra az izraeli kormány és a PFSZ között, amelyek az Elvi Nyilatkozat aláírásához vezettek. A két fél a nyilatkozattal egy időben történt levélváltásában (1993. szeptember 9.) ismerte el kölcsönösen egymást.¹⁴²

Jasszer Arafat és Ariel Saron távozását a politikai színtérről sokan a palesztin-izraeli konfliktus története fordulópontjának minősítették, mivel a két vezető rugalmatlanságával nem járult hozzá a rendezéshez. Mindazonáltal a rugalmasabb vezetők megjelenése sem jelent semmilyen garanciát az előrelépésre.

A palesztinoknak eddig háromszor lett volna alkalmuk saját állam létrehozására. Először 1937-ben, majd 1947-ben és 2000-ben. Különböző okokból, de mindegyiket elutasították. Egyes értékelések szerint Arafat halálával csak romlott a helyzet a palesztin

¹³⁸ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 362. o.

¹³⁹ A térképeket lásd a *Foundation for Middle East Peace* weboldalán:

<http://www.fmep.org/maps/redeployment-final-status-options>. Látogatva: 2009.10.13.

¹⁴⁰ A ciszjordániai szigetvilág térképét lásd jelen dolgozat 4. mellékletében az 53. oldalon.

¹⁴¹ Selján Péter: *"Nem fog tetszeni, amit most mondani fogok!"* In: *Kitekintő.hu*, 2009. május 20.

http://kitekinto.hu/izslam/2009/05/20/nem_fog_tetszeni_amit_most_mondani_fogok. Látogatva: 2009.10.13.

¹⁴² Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 374. o.

táboron belül, hiszen nélküle a radikális palesztin csoportok – amelyek egyébként is ellenezték az oslói folyamatot – még keményebben fordulhatnak szembe a kétállamos megoldás lehetőségével.

A palesztinok végső rendezésre vonatkozó minimális elvárásai világosak. Független palesztin állam Kelet-Jeruzsálem fővárossal az 1967-es határokhoz visszatérve, és a menekültkérdés megoldása az ENSZ 194. számú határozata alapján. Lényegében 1988 óta ez a hivatalos palesztin álláspont, amely magában foglalja a palesztin fél által adható maximális engedményeket.

Izrael érdekei a következők:¹⁴³

- Az állam zsidó jellegének és a zsidó többségnek a megőrzése, biztonság megteremtése.
- Az államok közösségének nemzetközi legitimációval rendelkező elismert tagjává válás.
- Jeruzsálem legyen a fővárosa, és övé legyen az ellenőrzés a zsidó szent helyek fölött.
- Az arab államokkal és a palesztinokkal állandósult konfliktus végleges rendezése.
- A menekültek visszatérésének elkerülése, hogy megőrizhessék a demográfiai arányokat.
- Az 1967-es háború során elfoglalt területek megtartása.
- A Nyugati-part zsidó telepések által sűrűn lakott részeit csatolják Izraelhez.
- A Földközi-tenger és a Jordán folyó között az Izraeli Védelmi Erők (IDF) legyen az egyetlen katonai erő.

A palesztinok alapvető érdeke:

- Legyen vége a megszállásnak, és biztosítva legyen számukra a nemzeti önrendelkezés.
- Szabadon, biztonságban és méltósággal élhessenek egy független palesztin államban, amely az 1967-es háborúban elfoglalt területek 100 százalékának megfelelő nagyságú területen jön létre, Kelet-Jeruzsálem fővárossal.
- A menekültkérdés igazságos megoldása.
- Jeruzsálem muszlimok és keresztények lakta részei és szent helyei fölötti ellenőrzés.
- Az arab és az iszlám világ legitim tagjává válás.
- Biztonsági garanciák.

¹⁴³ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 405-406. o.

7.1. A békefolyamat és a palesztin államiság feltételei

A második intifáda kirobbanásától, 2000 szeptemberétől napjainkig tartó időszakot az egyoldalú izraeli lépések és az együttműködés sajátos kombinációja jellemzi. Bár az arab-izraeli, de különösen palesztin-izraeli békefolyamatról az ezredforduló óta nem beszélhetünk¹⁴⁴ sőt, napjainkban már az arab-izraeli konfliktus megoldása helyett sokkal inkább annak menedzselése folyik.¹⁴⁵ A kiinduló helyzethez képest azért történtek jelentős előrelépések: általánosan elfogadott céllá vált a palesztin állam létrehozása, majd Bush elnök meghirdette az „útitervet”, mely az Egyesült Államok, az Európai Unió, Oroszország és az ENSZ védnöksége alatt körvonalazta a kétállami megoldáshoz vezető folyamat részleteit.¹⁴⁶ Az együttműködés keretében az amerikai ihletésű „útiterv”¹⁴⁷ szolgál rendszeresen tárgyalási alapul. A 2003. április 30-án nyilvánosságra hozott háromlépcsős rendezési elképzelés 2005-re tűzte ki egy végleges határokkal rendelkező, demokratikus palesztin állam létrehozását. Mindez azonban hamar irreálissá vált.

Az útiterv fogadtatása mindkét fél részéről vegyes volt. Mahmúd Abbász nemrégiben kinevezett miniszterelnök és a palesztin vezetés támogatta, a radikális palesztin szervezetek – köztük az iszlamista Hamász – elutasították. Bizonyos tekintetben az útiterv Oslo egyenes folytatásának tekinthető, amennyiben elsősorban a palesztinoktól vár el különböző lépéseket (terror felszámolása, reformok, demokratizálódás), míg Izraelnek legfeljebb „támogatnia” kell a palesztin élet normalizálását. Az Abbász vezette kabinet parlamenti jóváhagyását követő napon a fehér Ház által nyilvánosságra hozott terv a legnagyobb meglepetést azzal keltette, hogy a rendezés első szakaszát 8 hónapról „2003. májusára” zsugorította. A jeruzsálemi kormány május 25-én elfogadta az útitervet, de 14 feltételt támasztott. A korlátok ellenére a terv elfogadása nagy jelentőségű volt, mivel így a Saron-kormány volt az első izraeli kabinet, mely hivatalosan is elfogadta egy palesztin állam létrehozásának gondolatát.¹⁴⁸ A tárgyalásokon azonban nem történt áttörés, amelyben közrejátszott az is, hogy az izraeli miniszterelnök a terrorista szervezetek felszámolását és a palesztin reform végrehajtását követelte, s persze az sem segített, hogy az útiterv végrehajtása hathatósabb amerikai közreműködést igényelt volna, mint amelyet

¹⁴⁴ Bővebben a kérdésről lásd N. Rózsa Erzsébet: *A Bush-kormányzat Közel-Kelet politikája*. In.: *Külgügyi Szemle: a Magyar Külgügyi Intézet folyóirata*. II. évfolyam, 2003/4. szám, 52-87. o.

¹⁴⁵ Paragi: *Biztonsági percepciók Izraelben*. 73. o.

¹⁴⁶ N. Rózsa - Tüske: *Az arab identitás kérdőjelei*. 54. o.

¹⁴⁷ *Roadmap to Solution of Israeli-Palestinian Conflict*, 30 April 2003, <http://ocw.mit.edu/NR/rdonlyres/History/21H-615The-Middle-East-in-20th-CenturySpring2003/C2F25354-CIA3-46D9-9AFA-00F6BFFED60D/0/roadmap.pdf>. Letöltve: 2009.10.12.

¹⁴⁸ Gazdik: *Izrael biztonságpolitikája a békefolyamat tükrében*. 47. o.

Bush mutatott. A washingtoni tárgyalások eredménytelensége jelezte, hogy az útiterv politikailag zsákutcába jutott.¹⁴⁹

Az államok jogairól és kötelességeiről szóló 1933. decemberi montevideói konvenció egy politikai entitás államként való elismeréséhez négy fő feltételt támasztott: állandó népesség, jól körülhatárolható terület, az ügyeket irányító kormány, és a más államokkal való kapcsolatba lépés képessége. Mindemellett az adott entitásnak saját integrációja megőrzése mellett alkalmasnak kell lennie a társadalom létfeltételeinek, az ehhez szükséges szervezeti-intézményi keretei biztosítására.¹⁵⁰

A népességet illetően sajátos helyzetet jelent, hogy a nyugati parton és Gázában élő 4 millió palesztin mellett mintegy 5 millióan élnek diaszpórában. Mindemellett a Palesztin Nemzeti Hatóság esetében a területi kiterjedés jelenti az egyik hiányzó láncszemet. Az oslói folyamat eredményeként a második intifáda kirobbanása előtt a Gázai övezet 60 százaléka, míg a Nyugati partnak valamivel több mint 40 százaléka került palesztin fennhatóság alá. A gázai és a szamárai kivonulással a PNH területe valamelyest gyarapodott, de egy jövőbeli palesztin állam szempontjából a nyugati part helyzetének alakulása a meghatározó. A közel 6000 négyzetkilométernyi területen 2,5 millió palesztin él jelenleg, míg a zsidó telepések száma 2007 végén 280 ezer főt tett ki. Az oslói folyamat kezdete óta a telepések száma több mint a duplájára növekedett. Mindez rendkívül összetett feladattá teszi egy tartós rendezési megoldás kidolgozását.¹⁵¹

¹⁴⁹ Gazdik: *Izrael biztonságpolitikája a békefolyamat tükrében*. 48. o.

¹⁵⁰ Gazdik: *A békefolyamat és a palesztin államiság feltételei*. 5. o.

¹⁵¹ Uo., 6. és 8. o.

7.2. Netanjahu, Obama, Abbász

A 2009-es évben fontos változások mentek végbe Izrael és a legfontosabb közvetítői szerepet betöltő Egyesült Államok politikai vezetésében, amelyek újabb fejezetet jelenthetnek a rendezéshez vezető út történetében. Ezért úgy gondolom, pár bekezdést mindenképp megérdemelnek a dolgozat megírásakor hivatalban lévő politikai vezetők.

*Benjamin Netanjahu*¹⁵²

Izraelben Ehud Olmertet Benjamin Netanjahu váltotta a miniszterelnöki poszton, aki 13 év után tért vissza újra a kormányfői székbe (első terminusát 1996-1999 között töltötte). Netanjahu Ehud Olmerthez és Ariel Saronhoz hasonlóan ideológiailag a cionizmus revizionista vonulatához köthető. Netanjahu egyetemi tanulmányait az amerikai Massachusetts Institute of Technology-n (MIT-n) folytatta. BA diplomát építészetből, míg MA fokozatot menedzseri ismeretekből szerzett. Sokat foglalkozott a terrorizmus kérdésével, amelyről az 1990-es években könyvet is írt *Harc a terrorizmus ellen* címmel.¹⁵³ Egy különleges katonai egység tagjaként többször is részt vett különböző

akciókban. Tanulmányai és diplomáciai megbízásai időszakát figyelembe véve Netanjahu összesen 16 évet töltött az Egyesült Államokban. 1988-ban az enyhén nacionalista, jobboldali Likud párt listáján parlamenti mandátumot szerzett és külügyminiszter-helyettesként bekerült a kormányba is. 1990 márciusában a nemzeti egységkormány bukása után Netanjahu a Miniszterelnöki Hivatal miniszterhelyettese, majd 1993-ban a Likud vezetője lett. Az 1996-os választásokon mindössze egy százalékkal, de megelőzte ellenfelét, Simon Pereszt. Így ő volt az első miniszterelnök,

¹⁵² Forrás: <http://kitekinto.hu/kep.php?id=12425%22%22%22%22%22>. Letöltve: 2009.10.21.

¹⁵³ Netanjahu, Benjamin: *Harc a terrorizmus ellen*. Alexandra, Pécs, 1997.

akinek személyéről közvetlen választásokon döntöttek, és ő volt az első miniszterelnök, aki az államalapítás után született.¹⁵⁴

Netanjahu alapvetően ellenezte az 1994-es oslói békemegállapodást, amely szerint 1999 májusában a palesztinok kikiálthatták volna az önálló palesztin államot, Arafat azonban, engedve az izraeli és amerikai nyomásnak, ezt elhalasztotta. Netanjahu a Palesztin Felszabadítási Szervezetet is csak fenntartásokkal fogadta el mint tárgyalópartnert, ennek ellenére jó néhányszor találkozott Arafattal, a PFSZ vezetőjével. Mindazonáltal támogatja a békétárgyalásokat, ám rendkívül kemény alkudozást tart szükségesnek.¹⁵⁵

Barack H. Obama¹⁵⁶

A közel-keleti konfliktus kapcsán talán a legnagyobb jelentőséggel bíró változás az amerikai elnök személyében következett be. A 2009. január 20-án hivatalba lépett Barack Obama az Egyesült Államok sorban a 44., de az első fekete elnöke. Egyetemi tanulmányait a Columbia Egyetemen végezte, ahol 1983-ban diplomázott nemzetközi kapcsolatok szakon, majd 1988-tól jogot tanult a Harvardon. Egyetemi évei után először polgárjogi ügyvédként dolgozott, majd tanított a Chicagói Egyetem jogi karán. 1997 és 2004 között az illinoisi szenátusban volt képviselő, majd 2005-től bekerült a szövetségi Szenátusba.

A "nemzetközi diplomácia megerősítéséért és az emberek közötti együttműködésért tett hihetetlen erőfeszítései" miatt Nobel-békedíjjal kitüntetett Obama¹⁵⁷ hivatalbalépésekor két évet adott saját magának, hogy áttörést érjen el az izraeli-palesztin válságban a "két nép, két állam" elve alapján, amely mellett az amerikai adminisztráció közleményeiben

¹⁵⁴ Gazdik Gyula: *Netanjahu közel-keleti rendezési elképzelései*. In.: *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, II. évfolyam, 7. szám, 2009. szeptember. 15. o.

¹⁵⁵ [origo] *Benjámín Netanjahu*. 1999. május 17. <http://www.origo.hu/nagyvilag/19990517benjamin.html>. Látogatva: 2009.10.08.

¹⁵⁶ Forrás: http://www.whitehouse.gov/administration/President_obama/. Látogatva: 2009.10.21.

¹⁵⁷ *Obama wins 2009 Nobel Peace Prize*. In: *BBC News*. 9 October 2009. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8298580.stm>. Látogatva: 2009.10.20.

szilárdan kiállt.¹⁵⁸ Miközben abban ma is általános az egyetértés, hogy az Egyesült Államok számára alapvető fontosságú az arab-izraeli béke – még ha csak azért is, hogy saját érdekeit megvédje a Közel-Keleten –, Barack Obama ijesztő akadályokkal néz szembe. Az évszázados konfliktussal foglalkozó legtöbb elemző és megfigyelő elég pesszimista a kilátásokat illetően, ám több meghatározó tényező is Obama oldalán áll. Az első ezek közül az amerikai elnök határozott elképzelése, hogy aktívan és határozottan lát hozzá a konfliktus kezeléséhez, azaz tekintélyes politikai tőkét arra fogja használni, hogy a feleket – tárgyalóasztalhoz ültetve – rábírja a megállapodásra. Tény, hogy az Egyesült Államok külpolitikájában alapvető változások következtek be Barack Obama hivatalba lépésével. Már önmagában az, hogy az új amerikai elnök általában véve nyitottabb a párbeszédre és a tárgyalásra – nem úgy, mint elődje, George W. Bush – bizalomkeltő lehet, továbbá mindenképp pozitív fejleményként értékelendő George Mitchell, az amerikai elnök közel-keleti különmegbízottjának kinevezése.¹⁵⁹ Mitchell első izraeli látogatásán 2009 áprilisában a Simon Peresz izraeli államfővel és a Benjamin Netanjahu vezette új kormány külügyminiszterével folytatott tárgyalásai során hangsúlyozta, hogy Washington támogatja a palesztin állam létrehozását, továbbá biztosította az izraeli államfőt Washington „abszolút és erős elkötelezettségéről” Izrael Állam biztonságát illetően.¹⁶⁰

Mahmúd Abbász¹⁶¹

A Fatah jelenlegi vezetője, Mahmúd Abbász, aki egyben a Palesztin Nemzeti Hatóság elnöke is. Egyetemi tanulmányait a damaszkuszi egyetemen kezdte, majd Egyiptomban folytatta, ahol jogot hallgatott. PhD fokozatát 1982-ben szerezte Moszkvában „A titkos kapcsolat a nácik és a cionista vezetők között” című disszertációjának megvédése után. Abbász mára a közel-keleti béke egyik legnagyobb támogatója lett. A '90-es években Izrael

¹⁵⁸ Selján Péter: *Obama: békemegállapodás két éven belül*. In: *Kitekintő.hu*, 2009. június 15.

http://kitekinto.hu/iszlami/2009/06/15/obama_bekemegallapodas_ket_even_belul. Látogatva: 2009.10.07.

¹⁵⁹ Selján Péter: *Szembeszáll-e Obama Izraellel?* In: *Kitekintő.hu*, 2009. április 16.

http://kitekinto.hu/iszlami/2009/04/16/obama_legnehezebb_feladata. Látogatva: 2009.10.07.

¹⁶⁰ Selján Péter: *Obama küldöttje járt Izraelben*. In: *Kitekintő.hu*, 2009. április 17.

http://kitekinto.hu/iszlami/2009/04/17/obama_kuldottje_jart_izraelben. Látogatva: 2009.10.07.

¹⁶¹ Forrás: <http://cache.daylife.com/imageserve/0gMc5fdaS9csD/439x.jpg>. Letöltve: 2009.10.21.

elismerése és az arab-zsidó megbékélés lelkes támogatója volt. Fontos szerep jutott neki az 1993-as oslói béketárgyalások sikerében is, sokan egyenesen az 1993. szeptember 13-i Elvi Nyilatkozat atyjaként emlegetik. Miután 2000-ben mind az Egyesült Államok, mind Izrael megtagadta a tárgyalásokat Jasszer Arafattal, Abbász tűnt a két állam számára elfogadható egyetlen tárgyalópartnernek, így Arafatnak nem volt más választása, nyugati nyomásra ki kellett neveznie miniszterelnöknek, amelyre 2003. március 19-én sor is került. Abbász azonban nem maradt sokáig a poszton, októberben az Egyesült Államok és Izrael támogatásának hiányára, továbbá a kormányát ért belső támadásokra hivatkozva lemondott.¹⁶² Jasszer Arafat 2004-ben bekövetkezett halála után Abbász ideális jelölt volt a palesztin elnöki posztra. 2005. január 15-én Ramallahban meg is választották a Palesztin Nemzeti Hatóság elnökének. A Hamász győzelmével zárult 2006. januári parlamenti választások óta Abbász elnökségét az ellenzéki iszlamista párttal vívott folyamatos csatározások terhelik.¹⁶³

7.3. Egy Izrael nélküli világ

Scott Ritter, az ENSZ egykori fegyverzetellenőre szerint, amíg Izrael nukleáris fegyverekkel rendelkezik, egy olyan út választására kényszerül, amely már önmagában is konfrontációval jár. Az arab országoktól és az iszlám világtól pedig nyilván nem várható el, hogy hátradőlve hagyja mindezt megtörténni, világos, hogy saját elrettentő erőre próbálnak majd szert tenni. Láthattuk ezt már Irakban, nem is a nukleáris fegyverekkel, hanem biológiai elrettentő erővel, amelyet az irakiak az izraeli nukleáris fölény ellensúlyozására fejlesztettek ki.¹⁶⁴

A. N. Wilson brit író vonakodva bár, de arra a következtetésre jutott, hogy Izrael saját tetteivel bizonyította, hogy nincs joga létezni.¹⁶⁵ 2001. szeptember 11-e után John Arthur Gianotti brazil tudós a következőképpen fogalmazott: „Fogadjuk el, hogy a Közel-Kelet története teljesen máshogy alakult volna Izrael Állam megalakulása nélkül, amely mély sebet ejtett az iszlám és a Nyugat között. Ez esetben lehetséges megszabadulni az iszlám terrorizmustól anélkül, hogy egyben ettől a sebtől is megszabadulnánk, amely a potenciális terroristák frusztrációjának forrása?” Tony Judt, a New York-i egyetemi Remarque

¹⁶² *Profile: Mahmoud Abbas*. In: *BBC News*. 10 January 2005.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1933453.stm. Látogatva: 2009.10.21.

¹⁶³ Vincze Péter: *Életrajz: Mahmúd Abbász*. In: *Kitekintő.hu*. 2008. november 01.

http://kitekinto.hu/iszlam/2008/11/01/eletrajz_mahmud_abbasz/. Látogatva: 2009.10.20.

¹⁶⁴ Joffe, Josef: *A world without Israel*. In.: *Foreign policy*, January/February 2005. (146.) 38. o.

¹⁶⁵ Wilson, A. N.: *The tragic reality of Israel*. In: *Evening Standard*. October 22, 2001. Elektronikus formában: http://radioislam.net/historia/zionism/wilson_trgc_rltyofisrl.html. Látogatva: 2009.10.29.

Institute professzora és igazgatója szerint eljött az ideje, hogy „elképzeljük az elképzelhetetlent”, és ezáltal, hogy kétnemzetiségű állammá alakítsuk a zsidó államot, amelyet természetesen nemzetközi erő garantál.¹⁶⁶

Tételezzük fel, hogy Izrael csupán anakronizmus, egy történelmi hiba, amely nélkül az arab-izlám világ Algériától Egyiptomig, Szíriától Pakisztánig egy sokkal boldogabb hely volna, legfőképpen azért, mert az eredendő bűnt, azaz Izrael megalapítását sosem követték volna el. Képzeljük csak el, hogy mi lenne, ha Izrael csak úgy eltűnne! Milyen hatással lenne ez a fejlemény a Közel-Kelet politikai kórtanára? Csak azok várnák, hogy sokkal boldogabb élet köszöntene az amúgy az egyik legtöbb működési zavarral rendelkező régióra Izrael eltűnése után, akik szerint a palesztin kérdés áll a közel-keleti konfliktus középpontjában. Számukra nem létezik olyan, hogy „a” konfliktus. Josef Joffe szerint gyors fejszámolás után öt irány lehetséges, amely mentén a régió helyzete továbbra is vészterhes maradna vagy lényegesen romlana.¹⁶⁷

Államok-államok ellen • Izrael eltávolítása a régió hatalmi egyensúlyából nagymértékben megrázná az arabközi baráti kapcsolatokat. A zsidó állam eltűnésével szabaddá válnának az eddig lekötött fegyveres erők, amelyeket így a belső rivalizáláshoz lehetne felhasználni. Ahogy Dorothy Drummond fogalmaz: „A Szentföld ügye azon kevés kérdések egyike, mely alkalmas arra, hogy a legtöbb arabot közös nevezőre hozza. Az arab világ kellős közepén elhelyezkedő Izraelre szinte minden arab rossz szemmel néz.”¹⁶⁸

Hívók-hívők ellen • Azok, akik szerint a közel-keleti konfliktus a „zsidó-muzulmán ellentétén” alapszik, nem árt, ha közelebbről megnézik, hogy kinek mi írható a számlájára. 11 évig szektariánus vérontás zajlott Libanonban; Szaddám Husszein az első öböl-háború után üldözőhadjáratot indított a síiták ellen;¹⁶⁹ Szíria 20 ezer embert mészárolt le a Muzulmán Testvériség Hama-i felkelésének leverésekor 1982-ben;¹⁷⁰ míg az 1990-es években számos terrorcselekményt követtek el az egyiptomi keresztények ellen.

¹⁶⁶ Joffe: i.m. 38-39. o.

¹⁶⁷ Uo. 39. o.

¹⁶⁸ Drummond: i.m. 246. o.

¹⁶⁹ Human Rights Watch: *Endless Torment: The 1991 Uprising in Iraq And Its Aftermath*. June 1992. <http://www.hrw.org/legacy/reports/1992/Iraq926.htm>. Látogatva: 2009.10.29.

¹⁷⁰ Dewi, Kezia: *The Hama Massacre, a Terrorism Action in Syria*. In: *Associated Content*. October 06, 2008. http://www.associatedcontent.com/article/1063485/the_hama_massacre_a_terrorism_action.html. Látogatva: 2009.10.29.

Ideológiák-ideológiák ellen • Nem a cionizmus az egyetlen „izmus” az egymással versenyző ideológiákban bővelkedő régióban. Elég, ha csak Nasszer pánarab elképzeléseire, vagy az Ali Hamenei vezette Iránra, és Szaúd-Arábiára gondolunk, akik egymás esküdt ellenségei.

Reakciós utópia - a modernizálás ellen • Az arab modernistákat és a hagyományőrzőket csak az Izrael Államban megtestesülő közös ellenség képe tartja vissza attól, hogy szétfeszítsék a társadalmakat. Ebben a tekintetben Izrael nem hogy nem szítja a feszültséget, hanem épp ellenkezőleg, féken tartja az őt körülvevő antagonizmust.

Rezsimek - népek ellen: Izrael létezése nem lehet magyarázat a közel-keleti rendőrállamok sorára. Jordánia, Marokkó és az öbölben található sejkiségek kivételével az összes arab ország (plusz Irán és Pakisztán) példa a despotizmus különböző variációira, Szíria dinasztikus diktatúrájától Egyiptom tekintélyelvű berendezkedéséig. Meglehetősen élénk képzelőerő kellene ahhoz, hogy elhiggyük: Izraelnek az egyenlethől való kiejtése liberális demokráciák létrejöttéhez vezetne a régióban.

Izrael valójában csak ürügy, nem ok, ezért a másvilágra küldése nem gyógyítaná be az arab-izlám világ önmaga által okozott sebeit. Ahogy egy kétnemzetiségű államnak sem sikerülne, legalábbis „az összecsapások civilizációjának”¹⁷¹ tekintetében, amely jól fémjelzi az arab politikai kultúrát. Az izraeliek és a palesztinok közötti halálos küzdelem csupán áttevődne kívülről belülré.¹⁷²

Az 1930-as évekre a pánarab ideológia erősödéséhez és az arab identitás formálásához hozzájáruló legfontosabb tényező az az egyre növekvő arab támogatás volt, melyet a palesztinok kaptak a brit megszállás és a zsidó betelepülés ellen folytatott küzdelmükben.¹⁷³ Az arabközi politizálásnak és kapcsolatoknak sem az ideológiai, szövetségi viszonyok, vagy akár a fenyegetettség érzése volt az igazi szakítópróbája, hanem egyértelműen az Izraelhez való viszony. Jellemző, hogy az arab világban Gamal

¹⁷¹ Az „összecsapások civilizációja” (civilization of clashes) kifejezés Niall Ferguson brit történésztől származik. – Ferguson, Niall: *The crash of civilizations*. In: *Los Angeles Times*. February 27, 2006. http://uniset.ca/terr/news/lat_huntingtonclash.html. Látogatva: 2009.10.29.

¹⁷² Joffe: i.m. 40. o.

¹⁷³ Porath, Yehoshua: *In Search of Arab Unity, 1930-1945*. London, Frank Cass, 1986. 162.o. idézi Roger Owen: *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*. Routledge, London, 1992. 85. o.

Abd al-Nászr óta vezető szerepet játszó Egyiptomot is akkor közösi tette ki¹⁷⁴ az arab államok közössége, amikor az 1979-ben békét kötött Izraellel.¹⁷⁵

Kijelenthetné bárki is teljes meggyőződéssel, hogy az arab világ előző oldalakon felsorolt hiányosságai megszűnnének Izrael eltűnésével egyetemben? Két, arab szerzők által írt ENSZ jelentés (Arab Human Development Report) szerint nem oldódnának meg a felsorolt problémák. A szerencsétlenségnek pedig házon belüli okai vannak. A stagnálás és a reménytelenség három kulcsfontosságú tényezőn alapszik: a szabadság hiányán, a tudás hiányán és azon, hogy a világon ezekben az országokban a legalacsonyabb a nők részvétele a politikai és a gazdasági életben.¹⁷⁶

¹⁷⁴ A kiközösítés elsősorban a politikai és gazdasági kapcsolatok megszakítását, Egyiptom Arab Liga-tagságának felfüggesztését és az Arab Liga székhelyének Kairóból Tuniszba való áthelyezését foglalta magában.

¹⁷⁵ N. Rózsa - Tüske: *Az arab identitás kérdőjelei*. 51. o.

¹⁷⁶ Joffe: i.m. 41. o.

Következtetések

Bár a konfliktusnak lehetne mind a két fél számára elfogadható kompromisszumos megoldása, ez még nem jelenti azt, hogy egyhamar lesz is. Az előjelek inkább kedvezőtlenek, így valószínű, hogy még távol van a válság átfogó rendezése. Az Izraellel való tárgyalásokhoz létfontosságú volna a palesztin egység, az iszlamista Hamász és a Fatah rivalizálása azonban rontja a békefolyamat újraindításának esélyeit.¹⁷⁷ Mindazonáltal ha a palesztinok egységbe tömörülnének is, Izrael még mindig nem fagyasztaná be a ciszjordániai zsidó telepek bővítését, márpedig az Mahmúd Abbász egyik legfontosabb feltétele, amely nélkül még tárgyalóasztalhoz ülni sem hajlandó. Csakhogy, még ha le is ülnének tárgyalni, Netanjahu továbbra sem egyezne bele a harmadik arab izraeli háborúban elért határok feladásába, és a menekültek Izrael területére való visszatérését sem fogadná el. Az egyes kompromisszumok megkötésénél pedig a politikai vezetők saját közvéleményük nyomása alatt állnának, amely ugyancsak behatárolná a tárgyalófelek mozgásterét. Ebben a tekintetben meghatározó befolyással bírnak az izraeli politikára például a zsidó telepések, az Egyesült Államok közel-keleti politikájára pedig az amerikai zsidó/izrael-lobbi.

Kijelenthető, hogy a palesztin-izraeli konfliktus tele van – legalábbis a külső szemlélő által annak látszó – paradoxonnal. Ilyen látszatellentét például, hogy mindkét fél garanciákat szeretne, még mielőtt eleget tenne a másik fél valamely követelésének, és a bizalmatlanságuk érthető is. Izrael joggal tart attól, hogy a radikális palesztin szervezetek részéről folytatódhat az erőszak. A palesztinok sem alaptalanul feltételezik, hogy Izrael újabb kompromisszumokra, egy Izraelről függő állam elfogadására próbálja majd őket rávenni.¹⁷⁸

A Hamász választási sikere (2006) és további erősödése bizonyos tekintetben új helyzetet teremthet a közel-keleti konfliktusban. Ugyanis az Egyesült Államok és Izrael által terrorista szervezetnek tekintett Hamász vezetésű palesztin kormány Izraellel kötött

¹⁷⁷ Selján Péter: *Nélkülözhetetlen a palesztin egység*. In: *Kitekintő.hu*, 2009. augusztus 29. http://kitekinto.hu/izslam/2009/08/29/nelkulozhetetlen_a_palesztin_egyseg. Látogatva: 2009.10.21.

¹⁷⁸ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 407-409. o.

megállapodását a palesztin radikálisok is elfogadnák, míg ugyanez kétséges a Fatah vezette Palesztin Hatóság által kötendő megállapodás esetében. Ez pedig egyedülálló lehetőséget jelenthet a rendezés irányába történő elmozdulásra.

Belátható, hogy az izraeliek nem mozdulnak a Szentföldről, ahogy a palesztinok sem. Mindkét nép mélyen kötődik ehhez a földhöz. Az is bizonyosan kijelenthető, hogy Izrael sohasem lesz hajlandó visszavonulni az 1967-es háború előtti területekre,¹⁷⁹ illetve sohasem fogadja majd el a menekültek visszatérési jogának azt az értelmezését, mely szerint Izrael területére térhetnek vissza. Mindkét felet maradéktalanul kielégítő, jó megoldás nem születhet, csak kevésbé rossz, amely idővel elvezethet a békés együttéléshez. Egészen biztos, hogy mindkét oldal számára lesznek fájdalmas döntések, mivel egyiküket sem elégítik ki a kompromisszumok, amelyeket viszont végső soron meg kell kötniük.¹⁸⁰ Megjegyzendő, hogy önmagában egy palesztin állam létrehozása még nem oldana meg semmit, sőt, új problémák sorát jelentené.¹⁸¹

Az izraeli és a palesztin vezető politikusok előbb-utóbb belátják majd, hogy az erőszak hosszútávon nem vezethet eredményre. A megmerevedett frontvonalak és a további tárgyalások elé gördített akadályok ellenére egyre több palesztin és izraeli ismeri föl, hogy csakis a párbeszéddel, és semmiképpen sem a fegyverekkel lehet a mindkét oldalon áhított békét elérni. Mindazonáltal sok múlik a nemzetközi közösségen is, amely azzal segítené a rendezést, ha előrébb hozza a szükséges kompromisszumokat.

Rostoványi Zsolt szerint „arra lényegében nincs esély, hogy Palesztina, illetve Nagy-Izrael területe „etnikailag tisztává” váljék, és ott vagy csak palesztinok, vagy csak zsidók éljenek. Palesztinok és zsidók tehát együttélésre ítéltettek.”¹⁸² Bízunk benne, hogy a tárgyalások révén a felek valamiképpen meg fogják találni a módját annak, miként osztozhatnak ugyanazon a földön. Amennyiben nem így alakulna, a negatív forgatókönyv a radikálisok felülkerekedését, a kölcsönös bizalmatlanág és fenyegetettségérzet erősödését és az erőszak újbóli fellángolását eredményezheti.

¹⁷⁹ Ariel Saron sokszor hangsúlyozta, hogy országa nem térhet vissza az 1967. júniusi határok mögé, mivel számára létfontosságú egyfajta stratégiai mélység fenntartása. - Gazdik Gyula: *Izrael biztonságpolitikája a békefolyamat tükrében*. 43. o.

¹⁸⁰ Drummond: i.m. 258. o

¹⁸¹ Rostoványi: *Együttélésre ítélve*. 413. o.

¹⁸² Uo. 393. o.

Mellékletek

1. számú melléklet

A Közel-Kelet térképe¹⁸³

¹⁸³ Forrás: http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/middle_east_pol_2003.jpg - Letöltve: 2009.10.10.

2. számú melléklet

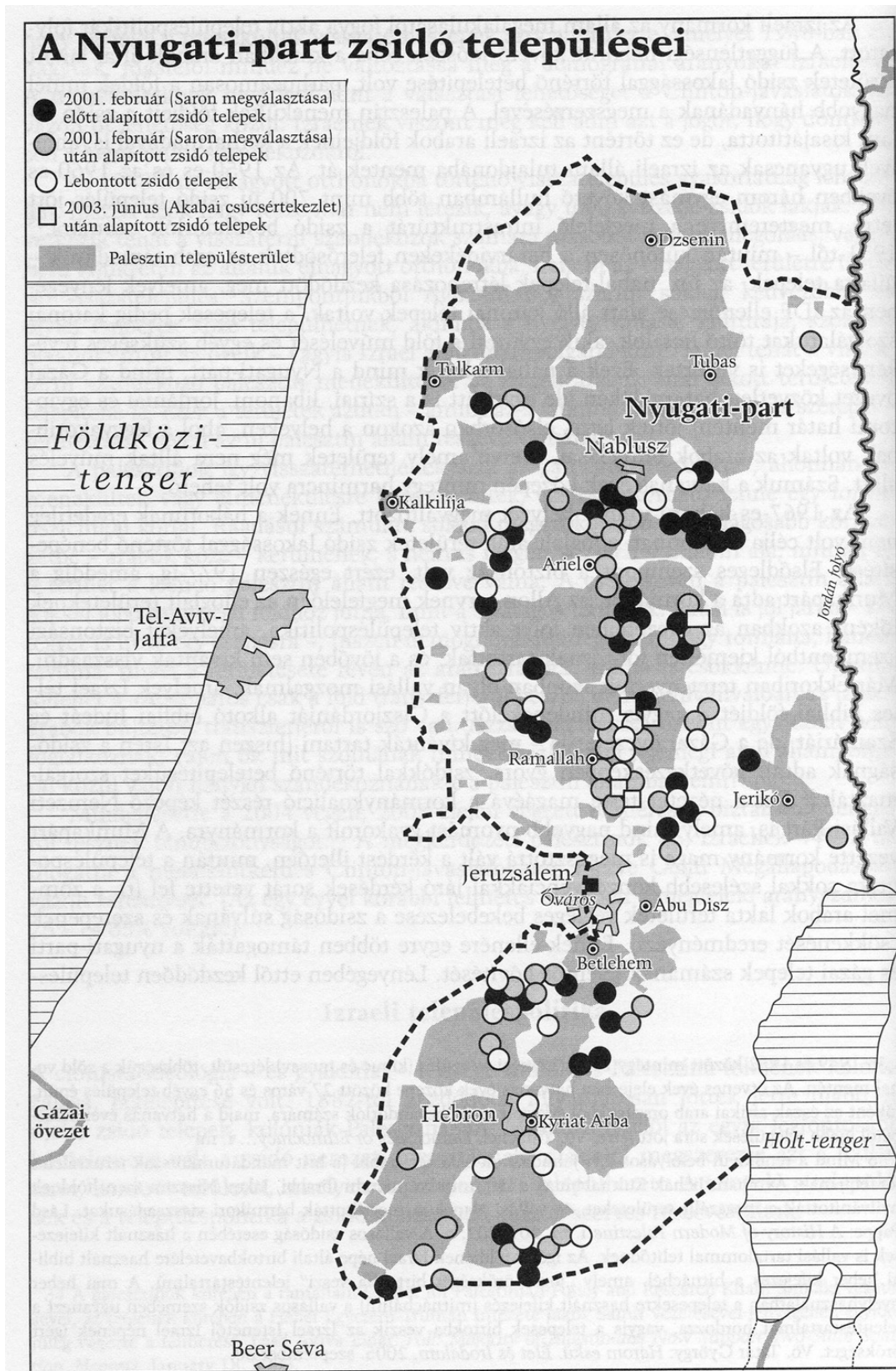
Izrael a hatnapos háború után (1967)¹⁸⁴

¹⁸⁴ Rostoványi Zsolt: *Együttélésre ítélve*. 141. o.

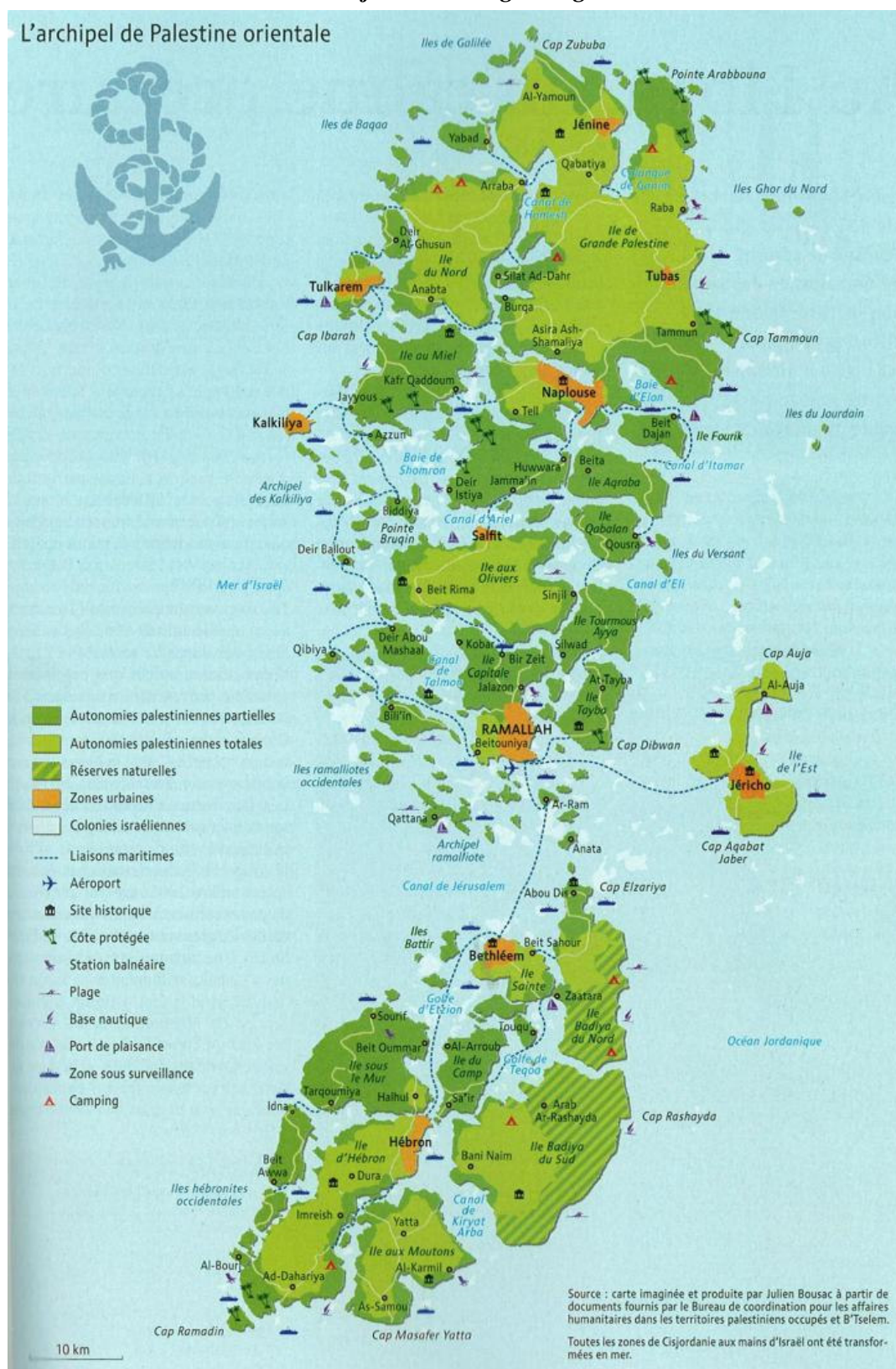
3. számú melléklet

A Nyugati-part zsidó települései¹⁸⁵

¹⁸⁵ Rostoványi Zsolt: *Együttélésre ítélve*. 342. o.

4. számú melléklet

Ciszjordániai szigetvilág¹⁸⁶

¹⁸⁶ Forrás: Robert Mackey: *The West Bank Archipelago. The Lede*. The New York Times News Blog: May 7, 2009. <http://thelede.blogs.nytimes.com/2009/05/07/the-west-bank-archipelago/>. Látogatva: 2009.10.13. – Strange Maps: <http://strangemaps.wordpress.com/2009/03/30/270-palestines-island-paradise-now-with-a-word-from-its-creator/>. Látogatva: 2009.10.29.

Felhasznált irodalom

Könyvek, monográfiák

- 1) *Biztonságpolitikai kézikönyv*, szerk: Deák Péter. Osiris Kiadó, Budapest, 2007.
- 2) Diggele, Els van: *Egy nép, amely külön lakik. zsidó identitás a mai Izraelben*. HVG Kiadói Rt., Budapest, 2005.
- 3) Drummond, Dorothy W.: *Kié a Szentföld?* General Press Kiadó, Budapest, 2004.
- 4) Gilbert, Marton: *Izrael története*. Pannonica Kiadó, Budapest, 1991.
- 5) Goldschmidt, Arthur Jr.: *A Közel-Kelet rövid története*. Maecenas Könyvek, Budapest, 2007.
- 6) Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Könyvkiadó, 2006.
- 7) Kimmerling, Baruch – Migdal, Joel S.: *The Palestinian People: A History*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2003.
- 8) Kurzman, Dan: *A béke katonája: Jichák Rabin élete*. Aquila Könyvkiadó, Budapest, 1999.
- 9) Lugosi Győző: *Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez*. Szöveggyűjtemény, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006.
- 10) Mearsheimer, John J., Walt, Stephen M.: *The Israel lobby and U.S. Foreign Policy*. Penguin Books, London, 2007.
- 11) Morris, Benny: *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-2001*. Vintage Books, New York, 2001.
- 12) Nagymarosi Kálmán: *Izrael és a közel-keleti békefolyamat: szakdolgozat*. ZMNE, Budapest, 2001.
- 13) *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-keleten és Kelet-Ázsiában*, szerk: N. Rózsa Erzsébet, Teleki László Alapítvány, Budapest, 2005.
- 14) Netanjahu, Benjamin: *Harc a terrorizmus ellen*. Alexandra, Pécs, 1997.
- 15) Owen, Roger: *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*. Routledge, London, 1992.
- 16) Porath, Yehoshua: *In Search of Arab Unity, 1930-1945*. London, Frank Cass, 1986.
- 17) Ross, Dennis: *The Missing Peace: The Inside Story of The Fight for Middle East Peace*. Farrar, Straus and Giroux, New York, 2004.
- 18) Rostoványi Zsolt: *Együttélésre ítélve, Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért* - Corvina Kiadó, Budapest, 2006.
- 19) Salamon Péter: *Isten Pártja a cédrusok országában. A Hezbollah: Isten pártja vagy Libanon pártja?* Elektronikus formában:
http://www.biztonsagpolitika.hu/userfiles/file/PDF/salamon_hezb.pdf. Letöltve: 2009.10.29.
- 20) Sharansky, Natan - Dermer, Ron: *The Case for Democracy. The Power of Freedom to Overcome Tyranny & Terror*. Public Affairs, New York, 2004.
- 21) Varga Attila: *Az izraeli-palesztin békefolyamat: szakdolgozat*. ZMNE, Budapest, 2002.

Folyóiratok

- 1) Gazdik Gyula: *A békefolyamat és a palesztin államiság feltételei*. In.: *Nemzet és biztonság*: biztonságpolitikai szemle, I. évfolyam, 11. szám, 2008. december. 3-14. o.
- 2) Gazdik Gyula: *A gázai válság*. In.: *Nemzet és biztonság*: biztonságpolitikai szemle, II. évfolyam, 1. szám, 2009. február. 66-79. o.
- 3) Gazdik Gyula: *Az izraeli pártrendszer főbb jellemzői*. In.: *Külügyi szemle*: a Magyar Külügyi Intézet folyóirata, II. évfolyam, 2003/1. szám. 3-33. o.
- 4) Gazdik Gyula: *Izrael biztonságpolitikája a békefolyamat tükrében*. In.: *Új honvédségi szemle*: a Magyar Honvédség központi folyóirata, LVII. évfolyam, 12. szám, 2003. december. 35-49. o.
- 5) Gazdik Gyula: *Netanjahu közel-keleti rendezési elképzelései*. In.: *Nemzet és biztonság*: biztonságpolitikai szemle, II. évfolyam, 7. szám, 2009. szeptember. 13-25. o.
- 6) Ghanem, As'ad: *The Palestinian Minority in Israel: The „challenge” of the Jewish State and it's implications*. In.: *Third World Quarterly*, 2000/1. 102. o.
- 7) Joffe, Josef: *A world without Israel*. In.: *Foreign policy*, January/February 2005. (146.) 36-42. o.
- 8) Keresztes Imre: *Izraeli diktátumok és palesztin radikalizálódás*. In.: *HVG*. 2009. október 03. XXXI. évfolyam, 40. szám. 27-28. o.
- 9) Kis-Benedek József: *Az Izrael-Hamász háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései*. In.: *Felderítő szemle*, VIII. évfolyam, 1. szám, 2009. március. 12-35. o.
- 10) N. Rózsa Erzsébet: *A Bush-kormányzat Közel-Kelet politikája*. In.: *Külügyi Szemle*: a Magyar Külügyi Intézet folyóirata. II. évfolyam, 2003/4. szám, 52-87. o.
- 11) Paragi Beáta: *Békefolyamathoz kötött államépítés a Közel-Keleten: a palesztin eset tanulságai*. In.: *Külügyi szemle*: a Magyar Külügyi Intézet folyóirata. VIII. évfolyam, 2009/1. szám. 73-101. o.
- 12) Paragi Beáta: *Biztonsági percepciók Izraelben*. In.: *Nemzet és biztonság*: biztonságpolitikai szemle, II. évfolyam, 7. szám, 2009. szeptember. 61-78. o.
- 13) Russian Foreign Intelligence Service: *Report of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction*, Moscow, 1993. In.: *Journal of Palestine Studies (JPS)*, Vol. 22, no. 4, 1993/4.
- 14) Schweitzer András: *Jeruzsálem nemzetközi jogi státusa*. In.: *Külügyi szemle*: a Magyar Külügyi Intézet folyóirata. II. évfolyam, 2003/1. szám. 62-79. o.
- 15) Szabó A. Ferenc: *Bibó István közel-keleti béketerve*. In.: *Új honvédségi szemle*: a Magyar Honvédség központi folyóirata, LVI. évfolyam, 7. szám, 2002. július. 106-116. o.
- 16) Tomolya János: *A „34-napos” izraeli-libanoni háború*. In.: *Hadtudomány*, XVII. évfolyam, 2007/1. szám. 62-73. o. Elektronikus formában:
http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_8.pdf. Letöltve: 2009.10.29.

Angol nyelvű kiadványok

- 1) Human Rights Watch: *Endless Torment: The 1991 Uprising in Iraq And Its Aftermath*. June 1992. <http://www.hrw.org/legacy/reports/1992/Iraq926.htm>. Látogatva: 2009.10.29.

- 2) International Crisis Group: *The Arab-Israeli Conflict: To Reach a Lasting Peace - Middle East Report N°58*, 5 October 2006 - Elektronikus formában:
<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4427&CFID=33801679&CFTOKEN=62313258> - Letöltve: 2008.09.09.

Dokumentumok

- 1) Israel Ministry of Foreign Affairs (IMFA): *Israel-Egypt Peace Treaty*, 26 Mar 1979.
<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/Israel-Egypt%20Peace%20Treaty>. Látogatva: 2009.10.20.
- 2) Israel Ministry of Foreign Affairs (IMFA): *Israel-Jordan Peace Treaty*, 26 Oct 1994.
<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/Israel-Jordan+Peace+Treaty.htm>. Látogatva: 2009.10.20.
- 3) *Roadmap to Solution of Israeli-Palestinian Conflict*, 30 April 2003,
<http://ocw.mit.edu/NR/rdonlyres/History/21H-615The-Middle-East-in-20th-CenturySpring2003/C2F25354-C1A3-46D9-9AFA-00F6BFFED60D/0/roadmap.pdf>.
Letöltve: 2009.10.12.
- 4) United Nations General Assembly Resolution 273 (III), May 11, 1948.
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/UN/unga273.html>. Látogatva: 2009.10.03.
- 5) United Nations Security Council *Resolution 1701 (2006)*, 11 August 2006.
Elektronikus formában: <http://daccess-ods.un.org/TMP/8542998.html>. Letöltve: 2009.10.29.
- 6) United Nations Security Council *Resolution 242 (1967)*, 22 November 1967 -
Elektronikus formában: <http://daccess-ods.un.org/TMP/3478814.html> - Letöltve: 2009.10.12.
- 7) United Nations Security Council *Resolution 338 (1973)*, 22 October 1973. Elektronikus formában: <http://daccess-ods.un.org/TMP/1570101.html>. Letöltve: 2009.10.19.
- 8) United Nations Security Council *Resolution 425 (1978)*, 19 Mar 1978. Elektronikus formában: <http://daccess-ods.un.org/TMP/3176063.html>. Letöltve: 2009.10.19.

Internetes cikkek

- 1) *Al-Aqsa Intifada timeline*. (szerző nélkül) In: *BBC News*. 29 September 2004.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3677206.stm. Látogatva: 2009.10.20.
- 2) Barghouti, Mustafa: *Why Palestinians Could Not Accept Barak's Proposal*. In.: *Mideast Journal*, April 16, 2001. Elektronikus formában:
<http://www.antiimperialista.org/content/view/1930/87/>. Látogatva: 2009.10.09.
- 3) *Benjámín Netanjahu*. In: [origo]. 1999. május 17.
<http://www.origo.hu/nagyvilag/19990517benjamin.html>. Látogatva: 2009.10.08.
- 4) Dewi, Kezia: *The Hama Massacre, a Terrorism Action in Syria*. In: *Associated Content*. October 06, 2008.
http://www.associatedcontent.com/article/1063485/the_hama_massacre_a_terrorism_action.html. Látogatva: 2009.10.29.
- 5) Eldar, Akiva: *What Went Wrong at Camp David – The Official PLO Version*. Elektronikus formában: <http://www.uga.edu/islam/campdavid.html>. Látogatva: 2009.10.09.
- 6) Farah, Joseph: *Myths of the Middle East*. In: *WorldNetDaily*, October 11, 2000.
http://www.wnd.com/news/article.asp?ARTICLE_ID=15066. Látogatva: 2009.10.10.

- 7) Ferguson, Niall: *The crash of civilizations*. In: *Los Angeles Times*. February 27, 2006. http://uniset.ca/terr/news/lat_huntingtonclash.html. Látogatva: 2009.10.29.
- 8) Mackey, Robert: *The West Bank Archipelago*. In: *The Lede*. The New York Times News Blog: May 7, 2009. <http://thelede.blogs.nytimes.com/2009/05/07/the-west-bank-archipelago/>. Látogatva: 2009.10.13.
- 9) *Obama wins 2009 Nobel Peace Prize*. In: *BBC News*. 9 October 2009. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8298580.stm>. Látogatva: 2009.10.20.
- 10) Peres, Shimon: *Why Israel needs a Palestinian state?* Ariga Online, 2002. <http://www.ariga.com/peresonpalstate.shtml>. Látogatva: 2009.10.20.
- 11) *Profile: Mahmoud Abbas*. In: *BBC News*. 10 January 2005. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1933453.stm. Látogatva: 2009.10.21.
- 12) Romirowsky, Asaf: *A Democratic Hamas?* In: *FrontPagemagazin.com*, June 22, 2005. <http://www.meforum.org/731/a-democratic-hamas>. Látogatva: 2009.09.28.
- 13) Rosenblit, Mark S.: *„Palestinian” Identity As Propaganda Device*. Elektronikus formában: <http://www.rosenblit.com/Palestine.htm>. Látogatva: 2009.10.10.
- 14) Selján Péter: *"Nem fog tetszeni, amit most mondani fogok!"* In: *Kitekintő.hu*, 2009. május 20. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/05/20/nem_fog_tetszeni_amit_most_mondani_fogok. Látogatva: 2009.10.13.
- 15) Selján Péter: *A Fatah sosem mond le Jeruzsálemről*. In: *Kitekintő.hu*, 2009. augusztus 9. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/08/09/a_fatah_osem_mond_le_jeruzsalemrl. Látogatva: 2009.10.20.
- 16) Selján Péter: *Az USA kiségi a palesztinokat*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. július 27. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/07/27/az_usa_kisegit_a_palesztinokat. Látogatva: 2009.10.19.
- 17) Selján Péter: *Csempészalagutak százai a határon*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. március 26. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/03/26/csempeszalagutak_gazaban. Látogatva: 2009.10.20.
- 18) Selján Péter: *Érezni a változást Ciszjordániában*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. augusztus 03. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/08/03/eljott_a_remeny_hajnala_ciszjordaniaban. Látogatva: 2009.10.19.
- 19) Selján Péter: *G8: Izrael állítsa le a zsidótelepek építését!* In: *Kitekintő.hu*, 2009. június 27. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/06/27/g8_izrael_allitsa_le_a_zsidotelepek_epiteset. Látogatva: 2009.10.20.
- 20) Selján Péter: *Izraelt sem kíméli a válság*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. április 23. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/04/23/izraelt_sem_kimeli_a_valsag. Látogatva: 2009.10.19.
- 21) Selján Péter: *Most Izrael vitatja az áldozatok számát*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. április 5. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/04/05/most_izrael_vitatja_az_aldozatok_szamat. Látogatva: 2009.10.20.
- 22) Selján Péter: *Nélkülözhetetlen a palesztin egység*. In: *Kitekintő.hu*, 2009. augusztus 29. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/08/29/nelkulozhetetlen_a_palesztin_egyseg. Látogatva: 2009.10.21.
- 23) Selján Péter: *Netanjahu segítene a palesztinokon*. In: *Kitekintő.hu*. 2009. május 15. http://kitekinto.hu/iszlam/2009/05/15/netanjahu_segitene_a_palesztinokon. Látogatva: 2009.10.19.

- 24) Selján Péter: *Obama küldöttje járt Izraelben.* In: *Kitekintő.hu*, 2009. április 17. http://kitekinto.hu/izslam/2009/04/17/obama_kuldottje_jart_izraelben. Látogatva: 2009.10.07.
- 25) Selján Péter: *Obama: békemegállapodás két éven belül.* In: *Kitekintő.hu*, 2009. június 15. http://kitekinto.hu/izslam/2009/06/15/obama_bekemegallapodas_ket_even_belul. Látogatva: 2009.10.07.
- 26) Selján Péter: *Súlyos antiszemitizmus, az izraeli miniszterelnök reagált.* In: *Kitekintő.hu*, 2009. szeptember 25. http://kitekinto.hu/izslam/2009/09/25/sulyos_antiszemitizmus_az_izraeli_miniszterelnok_reagalt/. Látogatva: 2009.10.10.
- 27) Selján Péter: *Szembeszáll-e Obama Izraellel?* In: *Kitekintő.hu*, 2009. április 16. http://kitekinto.hu/izslam/2009/04/16/obama_legnehezebb_feladata. Látogatva: 2009.10.07.
- 28) Selján Péter: *Újabb zsidótelepek százai? Az USA kifogásolja Izrael tervét.* In: *Kitekintő.hu*, 2009. szeptember 7. http://kitekinto.hu/izslam/2009/09/07/zsido_telepek_akar_az_usa-val_szemben_is. Látogatva: 2009.10.20.
- 29) Selján Péter: *Véget ért az izraeli lobbiszervezet konferenciája.* In: *Kitekintő.hu*, 2009. május 8. http://kitekinto.hu/izslam/2009/05/08/veget_ert_az_izraeli_lobbi-szervezet_konferenciaja. Látogatva: 2009.10.06.
- 30) *Statistics bureau: Israeli Jews Outnumber Jews in the U.S.* In: *HAARETZ.com*, June 17, 2003. <http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArt.jhtml?itemNo=304449&contrassID=2&subContrassID=1&sbSubContrassID=0&listSrc=Y>. Látogatva: 2009.10.06.
- 31) Vincze Péter: *Életrajz: Mahmúd Abbász.* In: *Kitekintő.hu*, 2008. november 01. http://kitekinto.hu/izslam/2008/11/01/eletrajz_mahmud_abbasz/. Látogatva: 2009.10.20.
- 32) Wilson, A. N.: *The tragic reality of Israel.* In: *Evening Standard*, October 22, 2001. Elektronikus formában: http://radioislam.net/historia/zionism/wilson_trgc_rltyofisrl.html. Látogatva: 2009.10.29.
- 33) Wilson, Scott: *Hamas Sweeps Palestinian Elections.* In: *The Washington Post*, January 27, 2006. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/01/26/AR2006012600372.html>. Látogatva: 2009.10.19.